

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет міжнародних відносин і права
Кафедра іншомовної освіти і міжкультурної комунікації

ДИПЛОМНА РОБОТА

Магістр

Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальність 014.02 Середня освіта (Мова та література (англійська))

на тему: **Методика використання дискусій у формуванні
іншомовної комунікативної компетентності учнів 11-х
класів**

ДРСОА. 01721.01.18

Виконала: студентка 2-го курсу
група СОАм-21-1

А. М.Левшун

Керівник
к. філол. наук, ст.викладач

К.А.Дубініна

До захисту допускаю:
Зав. кафедри іншомовної освіти і
міжкультурної комунікації
д-р пед. наук, проф.

_____ 2022 р.

_____ Н. М. Бідюк

Хмельницький, 2022

Завдання

АНОТАЦІЯ

Левшун А. М. Методика використання дискусій у формуванні іншомовної комунікативної компетентності учнів 11-х класів. – Дипломна робота магістра.

Дипломна робота магістра на здобуття кваліфікації магістра за спеціальністю 014.02 - Середня освіта (Мова та література (англійська)). – Хмельницький національний університет, факультет міжнародних відносин і права, кафедра іншомовної освіти і міжкультурної комунікації, наук. кер.: канд. філ. наук, ст. викл. К.А. Дубініна – Хмельницький, 2022.

Загальний обсяг роботи становить 96 сторінок, із них – 69 сторінок основного тексту. Робота містить 8 додатків та 74 джерел посилань.

Ключові слова: іншомовна комунікативна компетентність, іноземна мова, старша школа, комунікативні вправи, дискусія, урок, методичні рекомендації.

Дипломна робота магістра присвячена дослідженню проблеми формування іншомовної комунікативної компетентності учнів 11-х класів на основі використання методу дискусій.

У роботі розкрито теоретичні засади формування іншомовної комунікативної компетентності учнів старшої школи; охарактеризовано структурні компоненти, критерії і показники сформованості іншомовної комунікативної компетентності учнів 11-х класів; досліджено особливості використання дискусій на заняттях з іноземної мови у старшій школі; розроблено комплекс комунікативних вправ з елементами дискусій для формування іншомовної комунікативної компетентності учнів 11-х класів та експериментально перевірити його ефективність; обґрунтовано методичні рекомендації щодо використання дискусій у формуванні іншомовної комунікативної компетентності учнів 11-х класів.

SUMMARY

Levshun A. M. Methods of Using Discussions in Developing the 11th Grade Students' Communicative Competence in Foreign Language Learning. – Master's thesis.

Thesis for acquiring Master's degree in speciality 014.02 - Secondary education (Language and Literature (English)). – Khmelnytskyi National University, Faculty of International Relations and Law, Department of Foreign Language Education and Intercultural Communication, scientific supervisor: Candidate of Philology, K. A. Dubinina. – Khmelnytskyi, 2022.

The paper consists of 96 pages, the main text comprising 69 pages. The work contains 8 appendices and 74 cited sources.

Keywords: foreign language communicative competence, foreign language, high school, communicative exercises, discussion, lesson, methodical recommendations.

Master's thesis is aimed at studying the problem of developing the 11th Grade Students' Communicative Competence in English with the Discussion Method of Teaching.

The paper reveals the theoretical foundations of the formation of foreign language communicative competence of high school students; structural components, criteria and indicators of formation of foreign language communicative competence of 11th-grade students are characterized; the peculiarities of the use of discussions in foreign language classes in high school were investigated; communicative exercises with elements of discussions for the formation of foreign language communicative competence of 11th-grade students are developed and experimentally tested; methodical recommendations regarding the use of discussions in the developing of foreign language communicative competence of 11th-grade students are substantiated.

Author's signature

The date of the work
submission to defence

ЗМІСТ

Вступ.....	7
1 Теоретичні засади формування іншомовної комунікативної компетентності учнів старшої школи.....	11
1.1 Формування іншомовної комунікативної компетентності учнів старшої школи як предмет наукових досліджень.....	11
1.2 Використання комунікативного підходу на уроках іноземної мови у старшій школі.....	21
1.3 Структура іншомовної комунікативної компетентності учнів 11-х класів	24
1.4 Особливості використання дискусій на заняттях з іноземної мови в старших класах.....	33
2 Методика використання дискусій у формуванні іншомовної комунікативної компетентності учнів 11-х класів	43
2.1 Комплекс комунікативних вправ із елементами дискусій для формування іншомовної комунікативної компетентності учнів 11-х класів	43
2.2 Експериментальна перевірка ефективності комплексу комунікативних вправ із елементами дискусій для формування іншомовної комунікативної компетентності учнів 11-х класів	56
2.3 Методичні рекомендації використання дискусій на уроках англійської мови в старшій школі.....	65
Висновки	67
Перелік джерел посилань.....	70
Додаток А Анкета «Мотиваційно-стимулювальний компонент формування комунікативної компетентності» (автор - Н.С. Барбелко)....	78
Додаток Б Опитувальник.....	80
Додаток В Діагностика комунікативного контролю (М. Шнайдер).....	81

Додаток Д Контрольна робота 1 на виявлення рівня сформованості лінгвістичного та соціокультурного компонентів ІКК.....	84
Додаток Е Завдання на виявлення рівня сформованості дискурсивного та соціокультурного компонентів ІКК учнів	86
Додаток Ж Форми та види дискусій.....	87
Додаток З Приклад тексту до завдань експериментального навчання.....	88
Додаток К Конспекти уроків з елементами дискусії.....	89

ВСТУП

Актуальність теми дипломної роботи. Розвиток міжнародної співпраці зумовлює активізацію та зростання потреб у вивченні іноземної мови, а також актуалізує зміни у підходах до навчання іноземних мов у загальноосвітніх закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО). Зміст навчання іноземної мови (ІМ) у старшій школі формується на засадах комунікативного та компетентнісного підходів, які передбачають активну комунікацію учнів на уроках іноземної мови, де особливого значення набуває комунікативна компетентність у різних видах мовленнєвої діяльності (слухання, говоріння, читання й письмо).

У Концепції нової української школи зазначається, що «знання та вміння, взаємопов'язані з ціннісними орієнтирами учня, формують його життєві компетентності, потрібні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці». Згідно з Концепцією спілкування іноземними мовами віднесено до ключових компетентностей. Воно передбачає формування в учнів умінь належно розуміти висловлювання іноземною мовою, усно і письмово висловлювати і тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, читання і письмо) у широкому діапазоні соціальних і культурних контекстів, умінь посередницької діяльності та міжкультурного спілкування [19].

Навчання ІМ у старшій школі здійснюється на базовому загальноосвітньому та поглибленому профільному рівнях відповідно до визначеного навчального плану та спеціальних навчальних програм. Базовий загальноосвітній рівень передбачає оволодіння учнями іншомовним досвідом, який забезпечує сформованість у них іншомовної комунікативної компетентності на рівні незалежного користувача. Мета навчання у профільних класах полягає у формуванні в учнів ІКК у межах сфер і тем, окреслених навчальною програмою для кожного профілю. Профільне навчання відбувається відповідно до цілей та змісту обраних учнями курсів за

вибором і передбачає поглиблене та професійно зорієнтоване оволодіння мовою. Навчання ІМ у профільній школі не розглядається як автономний процес, а відбувається відповідно до навчального та іншомовного досвіду, набутого учнями в початковій та основній школі, з урахуванням вікових можливостей та комунікативних потреб старшокласників [32; 33].

Сучасні вимоги до шкільної іншомовної освіти зумовлюють відхід від традиційного вивчення іноземної мови, яке обмежується засвоєнням теоретичних знань та граматичних правил, і спрямування шкільного курсу іноземної мови на формування комунікативної компетентності учнів. Отже, завданням ЗЗСО є створення умов для формування іншомовної комунікативної компетентності (ІКК) учнів, у тому числі старшої школи. Серед таких умов - впровадження інноваційних методів навчання іноземної мови, зокрема навчальних дискусій для розвитку навичок міжкультурної комунікації.

Проблема формування ІКК є предметом уваги у лінгвістиці, психолінгвістиці, психології, педагогії, методиці навчання іноземної мови. Іншомовну комунікативну компетентність учнів науковці вважають однією з найважливіших, необхідних для життя в соціумі. Дослідники Н. Бібік, Н. Бориско, Г. Борецька, І. Задорожна, О. Кучерук, О. Мисковець, Л. Морська, С. Ніколаєва, О. Пометун, Я. Сенченко та ін. розглядають її як складне за структурою й організаційно цілісне утворення, що забезпечує успішність виконання комунікативних завдань й виражається у дотриманні специфічних культурних та етичних норм мовленнєвої поведінки та способів комунікації у різних комунікативно-зорієнтованих ситуаціях. Учні старшої школи повинні вміти обмінюватись інформацією, аргументовано й вільно висловлювати свої думки й погляди, давати поради, вести дискусію іноземною мовою з чіткою артикуляцією й коректною інтонацією.

Використання методу дискусій на уроках іноземної мови сприяє формуванню в учнів здатності до ефективної комунікативної взаємодії, що передбачає коректне з погляду мовних, мовленнєвих і стилістичних засобів,

вільне спілкування в різноманітних соціокультурних ситуаціях. Дискусія як метод навчання досліджується такими науковцями, як: Н. Бідюк, Д. Дзвінчук, В. Довгань, Л. Калініна, О. Крюков, О. Пометун, О. Радченко, І. Самойлюкевич, О. Січкарук та ін.

Об'єкт дослідження – процес формування іншомовної комунікативної компетентності учнів старшої школи.

Предмет дослідження – комплекс комунікативних вправ з елементами дискусій для формування іншомовної комунікативної компетентності учнів 11-х класів.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні, практичній реалізації та експериментальній перевірці комплексу комунікативних вправ з елементами дискусій для формування іншомовної комунікативної компетентності учнів 11-х класів.

Досягнення мети дослідження зумовило розв'язання таких завдань:

1. Проаналізувати проблему використання дискусій у формуванні іншомовної комунікативної компетентності учнів в науковій літературі.
2. Охарактеризувати структурні компоненти, критерії і показники іншомовної комунікативної компетентності учнів 11-х класів.
3. Дослідити особливості використання дискусій на заняттях з іноземної мови у старшій школі.
4. Розробити комплекс комунікативних вправ з елементами дискусій для формування іншомовної комунікативної компетентності учнів 11-х класів та експериментально перевірити його ефективність; обґрунтувати методичні рекомендації.

Методи дослідження. Розв'язання визначених завдань здійснювалося із використанням таких методів: теоретичних – аналіз, синтез, порівняння, узагальнення; емпіричних – спостереження, анкетування учнів з метою визначення стану сформованості ІКК учнів 11-х класів; експеримент для перевірки ефективності розробленого комплексу вправ з елементами дискусій для формування ІКК учнів 11-х класів.

Практичне значення дослідження полягає у подальшому використанні розробленого комплексу вправ з елементами дискусій для формування ІКК учнів 11-х класів вчителями, а також здобувачами під час практичних занять з методики викладання англійської мови, у процесі проходження педагогічної практики, під час написання курсових та дипломних робіт.

Структура роботи. Магістерська дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, переліку використаних джерел (74 найменувань, з них 12 іноземною мовою) та 8 додатків. Повний обсяг тексту складає 96 сторінок, основний зміст викладено на 69 сторінках.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ

1.1 Формування іншомовної комунікативної компетентності учнів старшої школи як предмет наукових досліджень

Проблема іншомовної підготовки визначається соціальним замовленням у різних галузях суспільного життя, володінням навичками та вміннями іншомовного спілкування з метою обміну досвідом і досягненнями. Значущість іноземної мови, як засобу спілкування набула надзвичайної вагомості в системі освіти нашої країни. Це вимагає нового підходу до організації навчання ІМ у ЗЗСО з метою розвитку в учнів, особливо старшої школи, мовленнєвої активності та вмінь практичного використання ІМ у професійних цілях, творчого мислення, пізнавальних процесів як невід'ємних ознак ІКК.

Необхідно зазначити, що чинні програми навчання з ІМ у ЗЗСО наголошують на володінні учнями старшої школи ІМ з метою практичного її використання у процесі майбутньої професійної діяльності. Зміст навчання забезпечується єдністю предметного, процесуального та емоційно-ціннісного компонентів і створюється на основі взаємопов'язаного оволодіння іноземною мовою і культурою народу, що нею спілкується. Такий підхід зумовлює формування готовності учнів до іншомовної міжкультурної комунікації у межах типових сфер, тем і ситуацій спілкування, визначених навчальною програмою. На кінець 11-го класу учні загальноосвітнього навчального закладу, які вивчають першу іноземну мову, досягають рівня B1, учні спеціалізованої школи з поглибленим вивченням іноземної мови – рівня B2, а ті, хто оволодіває другою іноземною мовою, – рівня A2+.

Ці рівні характеризують результати навчальних досягнень у кожному виді мовленнєвої діяльності та узгоджуються із Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання.

Завдання полягає у формуванні вмінь:

- ✓ здійснювати спілкування в межах сфер, тем і ситуацій, визначених чинною навчальною програмою;
- ✓ розуміти на слух зміст автентичних текстів;
- ✓ читати і розуміти автентичні тексти різних жанрів і видів із різним рівнем розуміння змісту;
- ✓ здійснювати спілкування у письмовій формі відповідно до поставлених завдань;
- ✓ адекватно використовувати досвід, набутий у вивченні рідної мови та інших навчальних предметів, розглядаючи його як засіб усвідомленого оволодіння іноземною мовою;
- ✓ використовувати у разі потреби невербальні засоби спілкування за умови дефіциту наявних мовних засобів;
- ✓ критично оцінювати інформацію та використовувати її для різних потреб;
- ✓ висловлювати свої думки, почуття та ставлення;
- ✓ ефективно взаємодіяти з іншими усно, письмово та за допомогою засобів електронного спілкування;
- ✓ обирати й застосовувати доцільні комунікативні стратегії відповідно до різних потреб;
- ✓ ефективно користуватися навчальними стратегіями для самостійного вивчення іноземних мов [32; 33].

У той же час існуюча практика навчання ІМ не завжди відповідає принципу комунікативної спрямованості навчання, принципу інтеграції знань, що є причиною суперечності між змістом програмних вимог до володіння ІМ учнями старшої школи та інтерактивним характером навчання. За таких умов у випускників ЗЗСО, виникає потреба в іншомовному спілкуванні в різних ситуаціях, навчальній діяльності у ЗВО України та за кордоном. Метою такого спілкування є встановлення контакту, налагодження взаєморозуміння, переконання співрозмовника, що здійснюється у формі дискусії та діалогу.

У сучасних умовах процес оволодіння іноземною мовою розглядається як процес набуття комунікативної компетентності рівень якої повинен бути не нижче такого, що дозволяє використовувати мову практично. *Метою навчання є засвоєння і володіння іноземною мовою як засобом вираження своїх думок.*

Оволодіваючи професійним спілкуванням, студенти вчаться використовувати мову, враховуючи ситуацію спілкування і прагматичний ефект на партнера по комунікації. *Принцип комунікативності має на увазі збереження в навчально-мовленнєвій практиці основних характеристик і умов природного процесу спілкування: умотивованість висловлювань, їх спрямування на конкретну особу, ситуативність, варіативність, емоційне забарвлення тощо.*

У низці документів Ради Європи зазначено, що опанування іноземних мов відкриває можливості для освіти й доступу до інформації, слугує джерелом взаємного збагачення, взаєморозуміння та співробітництва. У цьому контексті знає актуалізації формування іншомовної комунікативної компетентності учнів старшої школи.

Термін «компетентність», на думку Н. Бібік, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, має дидактичну специфіку й розглядається як педагогічна категорія, що може характеризувати як певний етап в освітньому процесі, так і його кінцевий підсумок – результат навчання [4; 38; 43]. «Словник іншомовних слів» за редакцією Л. Пустовіт визначає компетентність як «володіння знаннями, які дозволяють судити про що-небудь, висловлювати вагому, авторитетну думку» або «володіння компетенціями, поінформованість, обізнаність, авторитетність» [54]. Для всіх визначень спільним є розуміння компетентності у навчанні як набутої характеристики особистості, що сприяє успішному входженню в життя сучасного суспільства. Крім того, компетентність у навчанні розглядається як інтегрований результат, що передбачає зміщення акцентів із накопичення нормативно

визначених знань, умінь і навичок до формування і розвитку в учнів здатності практично діяти, застосовувати досвід іншомовної освіти у певній сфері.

Категорія компетентності першочергово застосовувалась у галузі лінгвістики, оскільки була поширена у технологіях швидкого вивчення мови. У 70-х роках представники європейської системи освіти звернули увагу на необхідність удосконалення теорії та практики іншомовного спілкування, а також запровадження принципу індивідуалізації навчання. Компетентність означала результат навчання учня. Цим поняттям як у зарубіжній, так і у вітчизняній науковій практиці послуговувалися здебільшого у педагогіці, а також у конкретних методиках навчання, наприклад, у процесі викладання іноземних мов оперували поняттями лінгводидактичної компетентності, комунікативної компетентності. Особлива увага у європейській освітній системі була зосереджена на формуванні декількох ключових компетентностей, заснованих на змісті загальної освіти, як-то: когнітивних, інформаційних, спеціальних, комунікативних та соціальних [30].

Зарубіжні науковці Б. Оскарссон, Дж. Равен, А. Субетто, Р. Уайт, С. Уідетт, В. Хутмакер, Д. Хаймс удосконалили зміст і структуру поняття «компетентність», зокрема ключовими характеристиками цього поняття стали такі: поглибленні знання, здатність самостійно виконувати завдання, здатність реалізувати отримані знання та вміння на практиці. На думку американського вченого Дж. Равена компетентність охоплює такі взаємозамінні сфери особистості: когнітивну, практичну, емоційну та ін. Заслуговує на увагу визначення «компетентності» як специфічної здатності успішного виконання дій у конкретній сфері, до прикладу: вузькопредметні знання, специфічні навички, мисленнєві операції та процедури тощо. Важливий чинник компетентності за Дж. Равеном – це внутрішньо мотивовані якості (лідерство, активність, ініціативність), що відображають ціннісну систему [71]

Українська система шкільної освіти розвивається у контексті західної моделі впровадження компетентнісного підходу. Переважна більшість

сучасних педагогів-науковців і практиків (Н. Бібік, Н. Брюханова, О. Овчарук, О. Пометун та ін.) переконана, що перехід до компетентнісного підходу означає переорієнтацію із процесу на результат освіти в діяльнісному вимірі, розгляд цього результату з погляду актуальності в суспільстві, забезпечення спроможності випускника ЗЗСО відповідати новим запитам суспільства, мати відповідний іншомовний потенціал для практичного розв'язання життєвих проблем, пошуку свого «Я» у професії, у соціальній структурі [38]. У своєму дослідженні О. Пометун розкрила зміст поняття «компетентнісний підхід» через позначення спрямованості освітньої діяльності на формування або розвиток базових та предметних компетентностей особистості; на результати (знання, навички та уміння, цінності тощо), важливих для життя. Отже, на думку О. Пометун, компетентність є спеціальним комплексом знань, умінь навичок та відносин особистості, якими вона оволодіває в освітньому процесі [43]. Вчена Н. Бібік пропонує розглядати поняття «компетентність» як суспільно визнаний та закріплений результат освіти [4].

Отже, узагальнення міркувань вчених дає змогу зробити висновок, що у змісті компетентності обов'язковими елементами є знання, навички та уміння, ціннісні орієнтації, що реалізуються крізь призму навчального досвіду учня та його здатності реалізувати всі ці компоненти у процесі навчання та вирішенні життєвих завдань.

Дефініція «іншомовна компетентність» має дещо ширший обсяг поняття, оскільки крім відповідних знань та умінь, розглядає якості особистості (партнерство, ініціативність, здатність до дій у команді, комунікативність, культуровідповідність тощо).

У контексті теми дослідження на особливу увагу заслуговують дослідження сутності та особливостей формування ІКК учнів старшої школи. Зокрема праці, присвячені цим питанням: Ю. Федоренко, Г. Яцюк, – це прикладні дослідження щодо різних аспектів навчання іноземної мови, ровику іншомовної комунікації, комунікативної діяльності, компетентності учнів тощо. До прикладу, у роботі української дослідниці Ю. Федоренко

«Формування у старшокласників комунікативної компетенції в процесі вивчення іноземної мови» уточнено і науково обґрунтовано поняття «комунікативна компетенція», «ситуативне навчання», «мовленнєва діяльність»; визначено сутність та структуру комунікативної компетенції старшокласників, яка складається з мовної, мовленнєвої, соціокультурної, соціолінгвістичної, дискурсивної та стратегічної компетенцій; обґрунтовано критерії, їхні показники та рівневу характеристику сформованості у старшокласників. В ході дослідження авторкою обґрунтовано, створено й експериментально апробовано модель формування комунікативної компетенції старшокласників в процесі вивчення іноземної мови, розроблено щоденник самоаналізу навчальних досягнень учнів, укладено збірник вправ для формування та підвищення рівня комунікативної компетенції в процесі вивчення іноземної мови [60]. На формування комунікативної компетенції, на думку Ю. Федоренко, впливає низка факторів. Визначаємо внутрішні та зовнішні фактори. До внутрішніх відносимо: мотиваційну сферу; внутрішню позицію особистості; розвиток та становлення „Я” та почуття ідентичності особистості. До зовнішніх факторів відносимо соціальні умови: суспільство, в якому вживається конкретна мова, його соціальну структуру, різницю між носіями мови у віці, соціальному статусі, рівні культури та освіти, місці проживання, також різницю у їхній мовленнєвій поведінці в залежності від ситуації спілкування. Внутрішні та зовнішні фактори взаємопов’язані, зовнішні залежать від внутрішніх і навпаки. Постійні зміни, що проходять у нашому житті та житті нашої країни, вимагають високого рівня компетентності в усіх вищезазначених питаннях, адекватної поведінки у певній соціальнопсихологічній ситуації для досягнення мети бути високоосвіченою особистістю. [60].

Дослідниця С. Ніколаєва вважає, що формування ІКК учнів передбачає формування здатності успішно розв’язувати завдання взаємодії і взаєморозуміння із носіями мови, яка вивчається, у відповідності до норм і культурних традицій в умовах прямого й опосередкованого спілкування [36].

Зміна підходів до організації навчання іноземної мови в старшій школі висуває такі вимоги до формування ІКК учнів: знання національно забарвленої лексики; сприйняття мовлення співрозмовника за допомогою певних мовних знаків; здатність рефлексувати та реагувати на репліки співрозмовника, продукувати адекватні та стилістично оформлені речення; володіння мовним етикетом та нормами і правилами мовленнєвої поведінки; знання норм і правил спілкування у конкретному мовному середовищі співрозмовників; здатність до діалогу культур тощо.

Зростання виховного та просвітницького значення іноземної мови, збільшення обсягу культурологічних та лінгвосоціокультурних знань дають змогу учням здійснювати іншомовну комунікацію. У формуванні ІКК учнів старшої школи необхідно концентрувати увагу на врахуванні таких аспектів: мовного (система мовних знань); соціокультурного (система фонових знань культури, традицій носіїв мови); мовленнєвого (мовленнєва поведінка та правила мовного етикету у спілкуванні).

Зміст навчання іноземної мови, особливості використання комунікативних стратегій, ефективні прийоми навчання учнів спілкуванню та продуктивній взаємодії стали предметом досліджень О. Бігіч, Н. Бориско, О. Гури, І. Задорожної, О. Мисковець, Т. Олійник та інших українських науковців. Зокрема у дослідженні О. Мисковець аналізуються комунікативні стратегії навчання іноземної мови за допомогою ігрових технологій. Автор виокремлює такі види комунікативних стратегій: продуктивні (усне і письмове монологічне мовлення; рецептивні (аудіюванні і читання); інтерактивні (усне і письмове діалогічне мовлення); посередницькі (переклад, переказ) [30, с. 49-53]

ІКК включає знання рідної та іноземної мови, способів взаємодії з використанням усіх засвоєних мов, уміння вирішувати конфліктні ситуації у комунікативній взаємодії та ін. Ця компетентність пов'язана із мовленнєвою, оскільки саме знання декількох мов зумовлює реалізацію всіх змістових характеристик ІКК. Найчастіше ІКК розглядається дослідниками в сукупності

окремих компетенцій / компетентностей – мовної, мовленнєвої, лінгвістичної, стратегічної, соціокультурної тощо. Водночас ІКК передбачає володіння знаннями та уміннями користування мовою у процесі спілкування; адекватними соціальними і культурними знаннями, навичками та вміннями міжособистісної взаємодії; здатністю адаптувати свою комунікативну поведінку до конкретних умов, які постійно змінюються.

Узагальнюючи погляди науковців щодо тлумачення поняття компетентність та іншомовна компетентність учнів старшої школи, можна виокремити такі ключові компетентності учнів старшої школи (рис.1.1).

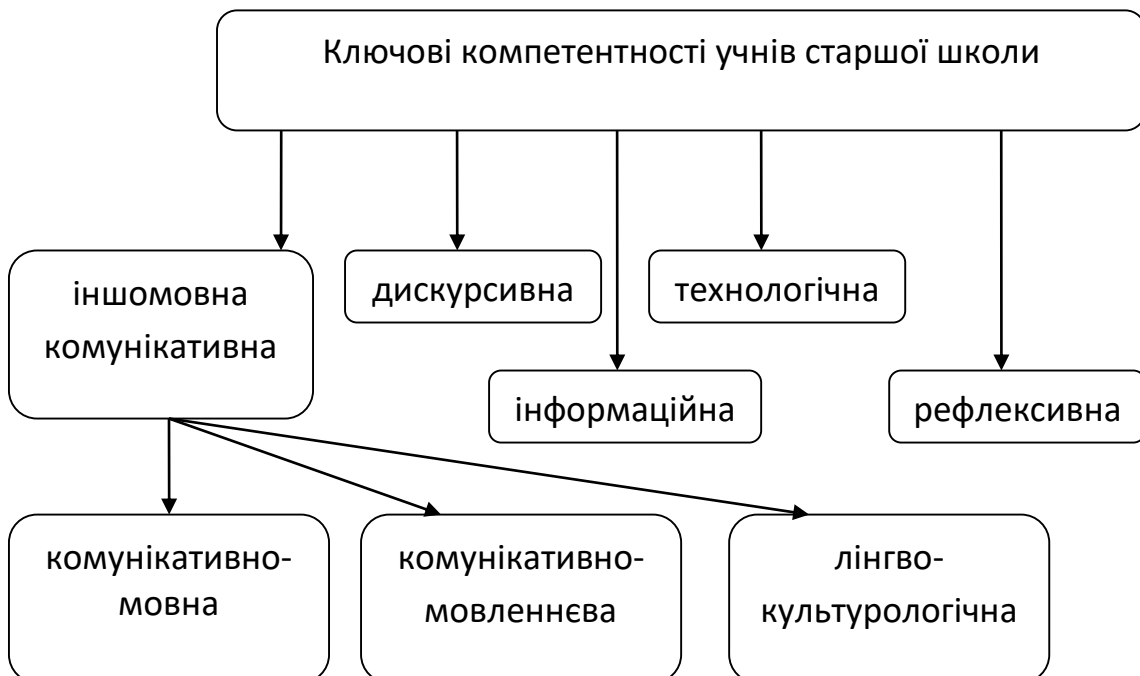


Рисунок 1.1 Структура ключових компетентностей учнів старшої школи

Проблеми формування мовленнєвої компетентності учнів розглядаються у науковому доробку С. Будака, В. Зінченко, О. Кучерук, І. Лавринюк, Л. Морської, К. Черниш та ін. Так, О. Кучерук, І. Лавринюк у своїх працях наголошують, що ефективне формування в учнів ІКК можливе за умов

застосування в навчальному процесі комунікативних методів: рольових ігор, кейсів, ситуацій, комунікативних тренінгів тощо. [25, 26].

Одним із ефективних методів формування ІКК учнів старшої школи є дискусія. Дискусія (від лат. *discussio* – дослідження, розгляд) – публічна суперечка, метою якої є з'ясування і зіставлення різних (протилежних) точок зору заради знаходження істини або правильного рішення суперечливого питання. Дискусія – діалог не внутрішній, а зовнішній, відкритий. Організація дискусії має три основні етапи: підготовчий, основний, заключний. На підготовчому етапі формулюється тема дискусії, визначаються основні питання, які обговорюватимуться. Необхідно заздалегідь підготувати основну літературу з проблеми, яка виноситься на дискусію, і визначити час проведення дискусії. На другому етапі обговорюються питання, які внесені до порядку денного. Якщо в процесі обговорення або ж осмислення деяких моментів дискусії виникає невелика пауза, то не рекомендується її переривати, даючи можливість учасникам дискусії трохи поміркувати, оскільки це може сприяти новому повороту дискусії. Останній етап – заключний – це підбиття підсумків. Як правило, це робить викладач, проте можна доручити цю справу одному із учасників дискусії. Саме дискусія дозволяє пояснити власну позицію, виявити різноманітні точки зору і в результаті обміну ними зробити певні висновки. Вона розвиває уміння імпровізувати, долати прихильність до старих схем, планів тощо. Дискусія може бути реалізована за допомогою методичного прийому «Ток-шоу», головною метою якого є дискутування. Цей прийом допомагає навчитися висловлюватися лаконічно та аргументовано захищати власну думку [62, с. 30-32].

Забезпечення високого рівня сформованості ІКК неможливе без урахування, з одного боку, специфіки змістового і методичного конструктів навчання іноземної мови, а з іншого боку, – особистісних психологічних якостей, навчальних можливостей учнів.

Важливим фактором підвищення ефективності вивчення іноземної мови виступає мотивація, оскільки мотиви лежать в основі будь-якої діяльності.

Саме мотиви визначають діяльність людини, є джерелом активності особистості та умовою ефективного оволодіння знаннями, вміннями та навичками. Розглядаючи проблему мотивації учнів старшої школи при вивченні іноземної мови, необхідно враховувати зовнішні мотиви, які знаходяться поза навчальною діяльністю, тобто пов'язані з розвитком особистості учня, його намірами та планами на майбутнє. Тільки розуміння необхідності знання іноземної мови для майбутньої кар'єри забезпечить підвищення інтересу учнів до іноземної мови, їх ІКК, а також допоможе вчителю створити сприятливі умови для вивчення іноземної мови та спонукати учнів до ефективної роботи в позааудиторний час.

На основі аналізу практичного досвіду вчителів іноземної мови можна зазначити, що в старшій школі вчителі використовують три моделі навчання іноземної мови: традиційну, проблемну і пошукову. Перевага надається проблемній моделі, іноді інтегрованої - проблемно-пошукової, яка ґрунтується на проблемно-пошукових методах навчання (дискусії, проблемні ситуації, бесіди тощо). Вчителі старшої школи надають також перевагу інтерактивним технологіям: груповим, ігровим, рефлексивним, комбінованим, інтегрованим, проектним, інформаційно-комунікаційним, суттєвими особливостями яких є активна позиція учня на уроці, проблемний характер навчання іноземної мови на основі діалогу. Ефективне використання інтерактивних методів та технологій навчання сприяє залученню учнів до процесу спілкування, розвитку критичного мислення, активності, самостійності, моделювання життєвих ситуацій іноземною мовою, створення атмосфери співдружності і співпраці.

Отже, узагальнення результатів аналізу наукової літератури дозволяє зробити висновок, що проблема формування ІКК учнів старшої школи є предметом дослідження значної кількості науковців. Умовно праці дослідників можна поділити на декілька груп, відповідно до основних ознак і сутності їхніх публікацій. Вчені приділяють увагу вивченню суті та специфіки компетентнісного підходу, визначенню сутності та структури ІКК. Також

предметом уваги вчених є також аналіз та використання інноваційних методів і технологій навчання ІМ учнів старшої школи, зокрема дискусії.

1.2. Використання комунікативного підходу на уроках іноземної мови у старшій школі

У Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти подано обґрунтовану шкалу володіння іноземною мовою (6 рівнів: інтродуктивний «відкриття», виживання, допороговий, пороговий (рубіжний), верхній проміжний, просунутий), де ключовим поняттям є «*пори́г комунікації*» (володіння живою мовою), а методичними орієнтирами – правильна вимова та мовні знання [13]. Провідною метою навчання іноземної мови на «пороговому» рівні визнають формування комунікативної компетентності, що має кілька складових: лінгвістичну, соціолінгвістичну, соціокультурну, стратегічну, соціальну та дискурсивну. Важливою є соціальна, яка передбачає, насамперед, готовність до комунікації, бажання взаємодіяти з іншими, впевненість у собі, здатність долати психологічні та комунікативні бар'єри.

Головною метою навчання ІМ – оволодіння мовою як засобом спілкування, або комунікацією. У 70-pp. XX ст. науковцями (M. Berns, C. Brumfit, D. Hymes, W. Littlewood, S. Savignon, E. Tarone, H. Widdowson), було обґрунтовано сутність та доцільність *комунікативного підходу*, оскільки аудіолінгвальний та граматико-перекладний методи навчання ІМ вже не задовільняли методистів. Комунікативний підхід спрямований на побудову ефективної комунікативної взаємодії в межах певного кола ситуацій за рахунок сукупності знань, навичок, умінь і відповідних комунікативних здатностей. У структурі комунікативних здатностей виокремлюють три компоненти: *гностична здатність* розуміти інших (прагнення до розуміння інших, вміння слухати партнера зі спілкування і спостережливість); *експресивна здатність* до вираження своєї особистості (прагнення бути

зрозумілим іншими, правдивість, культура мовлення й довіра до партнерів зі спілкування); *інтерактивна здатність* адекватно впливати на партнерів зі спілкування (вимогливість, ввічливість, тактовність, дисциплінованість і рішучість) [8].

Створення реальних умов комунікації на уроках ІМ в старшій школі передбачає врахування таких особливостей: особистісного характеру комунікації суб'єктів навчання; комунікативної поведінки вчителя та учнів; змістового підґрунтя комунікації, або предметність; партнерської взаємодії; ситуацій як форми функціонування спілкування; системи мовленнєвих засобів; евристичності навчання. Водночас необхідно звернути увагу також на діяльнісний характер навчання, цілеспрямованість уроку, умотивованість учнів на уроці, ситуативну співвіднесеність, предметність і змістовність.

Навчання ІМ в аспекті комунікативного підходу має такі особливості:

1. *Забезпечення активності учнів на уроці* (формування прагнення пізнати щось нове, взяти участь у спілкуванні, виявити свої знання і мовні та мовленнєві здібності).

2. *Мовленнєва спрямованість уроку* (практичне користування мовою на уроці не лише як метою, але й засобом навчання).

3. *Індивідуалізація навчання іншомовної комунікації* (врахування індивідуальних здібностей та умінь здійснювати мовленнєву діяльність; створення умов для мотивації (зовнішня / внутрішня мотивація) та мовленнєвої активності учнів; відповідність комунікативного завдання потребам та інтересам учня; врахування контексту, інтересів, емоційної сфери, світогляду учнів для виклику адекватної мовленнєвої реакції; врахування когнітивних та пізнавальних стилів засвоєння ІМ та наочності).

4. *Функційне забезпечення та організація мовних та мовленнєвих засобів* (оволодіння учнями арсеналом мовних та мовленнєвих засобів іншомовної комунікації, особливо їхніми функціями, тобто наявністю комунікативних умінь; добір мовного та мовленнєвого матеріалу адекватного процесу комунікації (на основі принципу частотності використання мовних одиниць

відповідно до ситуації мовлення); врахування принципу інтерферентності; використання системи мовленнєвих засобів не лише щодо розмовних тем і граматичних явищ, а передусім щодо мовленнєвих завдань та ситуацій).

5. *Ситуативність на уроці* (організація навчання ІМ на основі моделювання комунікативних ситуацій для розвитку та доведення до автоматизму мовленнєвої навички; використання принципів ситуативності, цілеспрямованості, продуктивності для мовленнєвої стимуляції та розвитку мовленнєвих умінь учнів).

6. *Новизна та інформативність комунікації* (постійна зміна розмовних тем, завдань, умов спілкування на уроці для розвитку в учнів умінь ведення евристичної бесіди, а також здатності адекватного реагування; розвиток умінь спонтанного мовлення, його динамічності; формування здатності учнів до перефразовування, комбінування мовленнєвих зразків, використання комунікативних тактик; врахування у структуруванні змісту мовленнєвого матеріалу принципів новизни та інформативної насиченості з метою підвищення інтересу до навчання та спілкування ІМ; орієнтир на продуктивне мовлення на основі постійного розв'язання комунікативних завдань та ситуацій).

7. *Цілісність та контекстність змісту навчання* (зміст навчального матеріалу корелює із циклом уроків та контекстом комунікації; дотримання навчального спілкування учнів у певному контекстному просторі; контекстом можуть бути ситуації, визначені у підручнику, а також за його межами (добір текстів для читання та аудіювання з інформативним навантаженням); використання додаткових контекстів з поступовим ускладненням комунікативного завдання для розвитку мовленнєвих умінь учнів).

8. *Формування комунікативної компетентності* (створення умов для формування в учнів здатності до адекватного використання мовних та мовленнєвих засобів в різноманітних ситуаціях спілкування, співвідносити мовні засоби із цілями та умовами спілкування, розуміти співрозмовника та адекватно реагувати з дотриманням норм та правил мовленнєвої поведінки,

поваги до культури та мови, яка вивчається).

Отже, використання комунікативного підходу на уроках іноземної мови у старшій школі спрямовано насамперед на формування комунікативної компетентності учнів, зокрема розвиток їхніх умінь вступати в спілкування, вивчати й трансформувати комунікативний досвід. Цей процес детермінований як внутрішніми, так і зовнішніми факторами, що впливають на ефективність організації уроку іноземної мови в старшій школі (активність учнів, цілеспрямованість уроку, контекстність та інформативність змісту навчання, врахування принципів індивідуалізації та комунікативності та ін.). Звісно, що важливе значення має також формування умінь працювати в колективі та групі, бути ініціативним, спільно визначати комунікативні цілі та використовувати комунікативні стратегії і тактики залежно від ситуації спілкування.

1.3 Структура іншомовної комунікативної компетентності учнів 11-х класів

Поняття комунікація (від лат. *communico* – роблю загальним, поєдную; спілкуюсь з кимось) увійшло в активний вжиток порівняно недавно – з середини ХХ століття. Латинський корінь цього слова «*communis*» має значення «спільний», «*communicare*», «*communio*» – бути разом, підтримувати відносини, мати з кимось зв'язок, створювати спільність [54, с. 285]. У цьому контексті поняття «комунікація» є наближеним терміном до поняття «спілкування», оскільки означає не лише передавання інформації, а й її інтерпретацію, розуміння іншими суб'єктами міжособистісної взаємодії. На думку О. Яшенкової ці поняття відрізняються за своїм змістом відповідно до галузей та сфер використання. Використання терміну «комунікація» у мовознавстві, освіті, пов'язано з поширенням новітніх інформаційно-

комунікативних технологій, можливістю подолання різних просторових, часових, мовних перешкод [63, с. 40].

Як зазначалося вище важливою ключовою компетентністю з іноземних мов учнів старшої школи є комунікативна. На думку Дж. Уїманна, комунікативна компетентність пов'язана з умінням обирати правильний тип комунікативної поведінки для досягнення міжособистісних цілей та намірів спілкування. Водночас, для цього необхідно мати не лише мовні та мовленнєві знання, уміння та навички, а й знання психології міжособистісних стосунків [74, с. 195–213].

Американський дослідник Д. Хаймс трактує поняття комунікативної компетентності як властиві особистості знання та вміння успішного й ефективного спілкування, здатність створювати не лише граматично оформлені речення, а й вибирати найбільш адекватні ситуації спілкування із врахуванням норм мовленнєвої поведінки та взаємодії [68]. В. Коккота визначає ІКК як здатність здійснювати мовленнєву діяльність, реалізуючи комунікативну мовленнєву поведінку на основі фонологічних, лексико-граматичних, соціолінгвістичних і країнознавчих знань і навичок і за допомогою вмінь, зв'язаних з дискурсивною, ілокутивною та країнознавчою компетентністю, відповідно до різноманітних завдань та ситуацій спілкування [69, с. 44]. Інші дослідники включають у поняття ІКК також і правила етикету спілкування, обумовлені культурними нормами, прийнятими у певному суспільстві.

Науковиця С. Савіньон характеризує комунікативну компетентність як здатність одного або декількох співрозмовників функціонувати в комунікативному просторі, тобто в динамічному обміні, в якому мовна компетентність має адаптуватися до певної вхідної інформації, як лінгвістичної, так і паралінгвістичної. Авторка розмежовує компетентність й володіння мовою: компетентність є здатністю, а володіння мовою – виявом такої здатності. С. Савіньон розглядає компетентність як відносне, а не абсолютне поняття, тому, на її думку, слід говорити лише про ступінь

володіння ІКК [72]. Нині під терміном ІКК розуміють здатність людини, яка вивчає іноземну мову, адекватно спілкуватись у різноманітних комунікативно і соціокультурно зумовлених ситуаціях та її вміння організувати спілкування з урахуванням соціокультурних норм поведінки і комунікативної доцільності висловлювання [8, с. 60].

З огляду на різні трактування та використання науковцями поняття «комунікація» та «компетентність», нами з'ясовано, що термін «іншомовна комунікативна компетентність» охоплює знання фонетики, лексики граматики, а також умов та ситуацій, в яких здійснюється комунікація. Зміст ІКК передбачає знання мовних норм на фонологічному, семантичному (лексичному та граматичному) та структурно-синтаксичному рівнях. ІКК залежить від багатьох факторів: комунікативних інтенцій (запам'ятовування та постійна кореляція спілкування); дотримання комунікативних цілей і завдань; вивчення особистості співрозмовника; врахування зорового зв'язку; постійна підтримка процесу спілкування з використанням правил мовного етикету; знання про контролювання вербальної та невербальної поведінки комунікантів; уміння та навички застосування знань в комунікації з різними ролями.

На основі аналізу наукових досліджень встановлено, що ІКК включає в себе низку компетентностей: лінгвістичну, соціокультурну, мовну, мовленнєву, дискурсивну, соціолінгвістичну, іллокутивну, стратегічну, компетентності.

Як складне багатокomпонентне явище ІКК має свою внутрішню структуру. Науковці виокремлюють різні компоненти ІКК: когнітивний, мовний, мовленнєвий, соціолінгвістичний, дискурсивний, соціально-афективний, стратегічний, прагматичний, предметний, навчальний, соціокультурний, граматичний, професійний тощо. Попри різні позиції щодо структури ІКК, автори одностайні щодо необхідності формування кожного компонента, оскільки в комунікації всі види функціонують комплексно, що є запорукою високого рівня сформованості ІКК, і, таким чином, гарантує

ефективну комунікацію та готовність до спілкування в будь-якій ситуації. Комплексний характер ІКК проявляється в тому, що вона є не лише суто лінгвістичним феноменом, а включає й нелінгвістичні, екстралінгвістичні, тобто психологічні, антропологічні, топонімічні та соціологічні компоненти.

Формування ІКК як кінцевого результату вивчення іноземної мови передбачає не лише оволодіння відповідним мовним матеріалом, а й засвоєння великого обсягу позамовної інформації, необхідної для адекватного спілкування та взаєморозуміння комунікантів, оволодіння системою понять, що склалася в цій культурі через мову соціуму, проникнення в менталітет, у систему світогляду народу, мова якого вивчається, оскільки сама мова як форма існування розумової діяльності людини охоплює всі сфери індивідуального і суспільного життя, є теоретичною і практичною діяльністю як індивіда, так і суспільства.

Компонентний склад ІКК має сукупність різних характеристик критеріїв і показників, які вимірюють для оцінювання рівня сформованості ІКК. До них можна віднести найбільш поширені: володіння системою цінностей орієнтацій та культур партнерів спілкування; оволодіння культурними нормами поведінки як «способу життя»; прояви вербальної та невербальної поведінки; адекватність висловлювань ситуаціях мовлення; комбінування граматичних форм і лексичних значень з метою побудови усного чи письмового висловлювання в різноманітних функціональних стилях; досягнення комунікативного наміру; використання комунікативних стратегій і тактик тощо.

Традиційно виділяють такі складники іншомовної комунікативної компетентності (рис. 1.2).



Рисунок 1.2 Складники іншомовної комунікативної компетентності

На основі аналізу низки наукових праць, ми виокремили в структурі ІКК учнів 11-х класів такі компоненти: *лінгвістичний* (система мовних знань), *соціокультурний* (визначає ступінь прийнятності/адекватності висловлювань); *дискурсивний* (здатність комбінувати граматичні форми і лексичні значення з метою побудови усного чи письмового висловлювання в різних ситуаціях); *стратегічний* (здатність до ефективного спілкування, що передбачає досягнення комунікативного наміру в різних ситуаціях за допомогою комунікативних засобів).

Без системи знань про іншомовну культуру неможливо досягнути ефективної мовленнєвої взаємодії між представниками різних культур. Відповідно володіння учнями соціокультурними знаннями, які забезпечують зв'язок між мовою і культурою в процесі вивчення ІМ, формують позитивне ставлення до країни і народу, мова якого вивчається. Знання історії, географії, економіки державного устрою, особливостей побуту, традицій, звичаїв, мовленнєвої / немовленнєвої поведінки носіїв мови в певних ситуаціях спілкування становлять соціокультурний (або лінгвокраїнознавчий) компонент ІКК. Ці знання дають змогу старшокласникам асоціювати з мовними одиницями однакову інформацію, що й носії мови, і досягати у такий спосіб повноцінної комунікації, а також дають можливість правильно

використовувати іншомовну лексику та сталі вирази, які відсутні в рідній країні (фонові знання). Фонові знання як невербалізований фрагмент когнітивної системи, який взаємодіє в мовленнєво-розумовій діяльності з певними класами комунікативних одиниць. Відтак урок у старшій школі має бути наскрізно пронизаний лінгвокультурологічною інформацією різного рівня, починаючи із спеціально дібраних лексичних одиниць, граматичних структур, тем і ситуацій.

Для ІКК учнів старшої школи є важливим засвоїти всі можливі різновиди мовленнєвого спілкування як дискурсивного мовлення. Так, М. Пентиліук трактує поняття «дискурс» як зв'язний текст у сукупності з прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими чинниками, текст, узятий в аспекті тих подій, які в ньому відображені, це мовлення, що розглядається як цілеспрямована соціальна дія, як компонент, що бере участь у взаємодії і механізмах їхньої свідомості, тобто в когнітивних процесах [42, с. 24]. З огляду на таку позицію вченого у навчанні іноземної мови в старшій школі варто звертати увагу на дискурсивний компонент ІКК.

Розвиток комунікативно-мовленнєвих умінь (вміння немовленнєвої поведінки, вміння, пов'язані з застосуванням адекватних моделей-зразків; вміння вибирати ефективні стратегії для розв'язання комунікативних завдань, створення та розпізнання інформації) становить основу стратегічного компонента ІКК.

Для з'ясування сформованості ІКК учнів 11-х класів виокремлено критерії та показники, які дають змогу оцінити якісні і кількісні параметри ІКК.

Критерій (від грец. κριτικός – засіб судження) у Словнику іншомовних слів потрактовано як мірило для визначення, оцінки предмета, явища; як ознаку, взяту за основу класифікації [54, с. 305]. Загалом критерії сформованості ІКК можна трактувати як підстави для порівняння якісних і кількісних результатів роботи з формування цієї важливої властивості, що дозволяють охарактеризувати стан та визначити динаміку її сформованості.

У роботі ми послуговувалися критеріями і показниками, визначеними українськими вченими, які постійно працюють над їх вдосконаленням. Серед показників *лінгвістичного компонента (критерію)* виокремлено такі: лексико-граматичні та фонетичні знання мовних правил спілкування; знання культури спілкування; знання моральних та етичних норм поведінки; обізнаність про комунікативні стратегії і тактики, правила та обмеження у спілкуванні; знання вимог мовного етикету, звичаїв, традицій, етикету в сфері комунікації). До показників *соціокультурного компонента (критерію)* відносимо: знання соціокультурних норм і способів взаємодії; знання культури, норм та цінностей, прийнятих у певному суспільстві; знання особливостей комунікативної поведінки представників інших культур; розуміння ціннісних аспектів комунікативної взаємодії. З-поміж показників *дискурсивного компонента (критерію)* фокусуємо увагу на здатності учнів комбінувати граматичні форми і лексичні значення з метою побудови усного чи письмового висловлювання в різних ситуаціях; уміння моделювати монологічні й діалогічні висловлення); *стратегічного компонента (критерію)* визначено здатність до ефективного спілкування, що передбачає досягнення комунікативного наміру в різних ситуаціях за допомогою комунікативних засобів; здатність застосовувати комунікативні стратегії і тактики; уміння чітко, ясно висловлювати свою думку і транслювати інформацію, відстоювати свою позицію, переконувати співрозмовника, визначати стратегію комунікативної поведінки; уміння вести діалог, вислуховувати й розуміти співрозмовника, підтримувати зворотний зв'язок).

Кожний показник ми оцінили за трибальною системою:

бал «3» (високий рівень сформованості ІКК за кожним критерієм);

бал «2» (середній рівень сформованості ІКК учнів) показник виражений яскраво, виявляється систематично, практично у всіх комунікативних діях учнів, але інколи бувають несуттєві відхилення, обумовлені недостатнім розумінням вимог;

бал «1» (низький рівень сформованості ІКК) – показник не виявляється в усіх комунікативних діях учнів; помітні суттєві помилки.

Трирівнева система вимірювання є практичною у використанні і дає змогу досить повно визначити сформованість ІКК учнів 11-х класів. Кожний рівень має свої якісні характеристики сформованості ІКК.

Учні з *низьким рівнем* сформованості ІКК не визнають важливості комунікації, правил мовленнєвої поведінки у спілкуванні; не розуміють співрозмовника; не відкриті до діалогу; не реагують вербальними та невербальними засобами на репліки співрозмовника; не володіють комунікативними тактиками і стратегіями; роблять суттєві фонетичні та лексико-граматичні помилки; відсутні знання мовного етикету, звичаїв, традицій; не орієнтуються в комунікативних засобах, властивих національному менталітету; не здатні комбінувати граматичні форми і лексичні значення з метою побудови усного чи письмового висловлювання в різних ситуаціях; не вміють працювати в парі, групі; спричинюють деструктивні комунікативні ситуації; не чітко висловлюють свої думки усне /письмове мовлення); не вміють відстоювати свою позицію та переконувати співрозмовника під час дискусій; не можуть зосередитися на розмові, створити належну атмосферу під час комунікації та підтримувати зворотній зв'язок; не здатні проаналізувати свій рівень ІКК та комунікативний досвід однокласників.

Учні з *середнім рівнем* сформованості ІКК загалом визнають важливість комунікації, правил мовленнєвої поведінки у спілкуванні; не завжди розуміють співрозмовника відповідно до ситуації; загалом відкриті до діалогу, але подекуди не послідовні у своїх діях; не повною мірою реагують вербальними та невербальними засобами на репліки співрозмовника; переважно володіють комунікативними тактиками і стратегіями; інколи роблять фонетичні та лексико-граматичні помилки; володіють знаннями мовного етикету, звичаїв, традицій, але не завжди використовують їх під час комунікації; орієнтуються в окремих комунікативних засобах, властивих

національному менталітету; намагаються комбінувати граматичні форми і лексичні значення з метою побудови усного чи письмового висловлювання в різних ситуаціях; вміють працювати в парі, групі, проте не виявляють активності; намагаються чітко висловлювати свої думки (усне /письмове мовлення), проте інколи припускаються логіки їх викладу; у більшості випадків відстоюють свою позицію та переконують співрозмовника під час дискусій; намагаються зосередитися на розмові, уникати мовних конфліктів, намагаються створювати сприятливу атмосферу під час комунікації, переважно тактовні та підтримують зворотній зв'язок; у більшості випадків можуть адекватно проаналізувати свій рівень ІКК та комунікативний досвід однокласників.

Учні з *високим рівнем* сформованості ІКК визнають важливість комунікації, володіють правилами мовленнєвої поведінки у спілкуванні; завжди розуміють співрозмовника відповідно до ситуації; відкриті до конструктивного діалогу та орієнтовані на контакт й партнерство; чітко реагують вербальними та невербальними засобами на репліки співрозмовника, поважають його думку; ґрунтовно володіють комунікативними тактиками і стратегіями; не роблять фонетичних та лексико-граматичних помилок; володіють знаннями мовного етикету, звичаїв, традицій, толерантні під час комунікації; належним чином орієнтуються в комунікативних засобах, властивих національному менталітету; правильно комбінують граматичні форми і лексичні значення з метою побудови усного чи письмового висловлювання в різних ситуаціях; вміють працювати в парі, групі, виявляють мовленнєву активність, підтримують позитивний мікроклімат; чітко і логічно висловлюють свої думки в усному і писемному мовленні; завжди зосереджуються на розмові, відстоюють свою позицію та переконують співрозмовника під час дискусій, неконфліктні; продуктивно взаємодіють з іншими членами групи для досягнення спільної комунікативної мети без використання конфліктно-деструктивних елементів; створюють толерантну атмосферу під час комунікації, тактовні та підтримують зворотній зв'язок;

вимогливі до себе та мають адекватну самооцінку щодо рівня ІКК та комунікативного досвіду однокласників.

Зазначимо, що важливо враховувати труднощі у спілкуванні, зокрема вчителі мають здійснювати імовірнісне прогнозування комунікативних намірів учнів та надавати допомогу в їх реалізації, а також постійно контролювати зворотній зв'язок.

Отже, сформованість ІКК учнів 11-х класів можна оцінити за визначеними критеріями та відповідними показниками, які характеризують її структурні компоненти (лінгвістичний, соціокультурний, дискурсивний, стратегічний). Використання визначених критеріїв дало змогу виокремити три рівні сформованості ІКК (низький, середній та високий), що має важливе значення для з'ясування стану сформованості ІКК учнів під час вивчення ІМ.

1.4 Особливості використання дискусій на заняттях з іноземної мови в старших класах

Найбільш ефективним засобом формування ІКК учнів старшої школи педагоги визначають дискусію. Науковці виділяють різні види дискусій за відповідними ознаками (Додаток Ж). Так, О. Савчук виокремлено 50 видів дискусій за 16 ознаками: за характером педагогічного процесу (навчальна, тренувальна, продуктивні, креативна), метою (пропедевтична, дидактична, рефлексійна), за напрямком педагогічного процесу (виховна, розвивальна, пізнавальна), структурними ознаками (централізована, децентралізована), методичними особливостями (цільова, проблемно-тематична, “сократівська бесіда”), домінуючим методом (академічна, діалогічна, ігрова, інтерактивна), предметом обговорення (цілісна, полемічна, евристична), об'єктом дослідження (морально-етична, операційна, ділова, рольова), обсягом дослідження (розгорнута, блочна, фрагментарна), інформаційною спрямованістю (повідомляюча, аналітична, синтезуюча), формою проведення

(усна, письмова), ступенем організованості (спонтанна, спланована), особливостями організації (керована, вільна), характером організації (дисперсна, стабільно-групова, ротаційно-групова), способом організації (класична, фронтальна, міжгрупова, малих груп, в парах), формою організації (неформальна, формалізована) [55]

Спільними позиціями є такі види дискусій на уроках ІМ в старшій школі:

- ✓ спонтанна дискусія;
- ✓ заздалегідь запланована дискусія;
- ✓ навчальна дискусія;
- ✓ дискусія-діалог;
- ✓ дискусія-роздум;
- ✓ дискусія-доказ;
- ✓ дискусія-узагальнення;
- ✓ дискусія-імітація;
- ✓ дискусія-суперечка;

За кількістю учасників:

- ✓ групова дискусія;
- ✓ панельна дискусія;
- ✓ масова дискусія.

Дискусія або дискусійні питання на уроці ІМ спрямовані на активізацію навчально-пізнавальної діяльності учнів, вироблення самостійної позиції, формування специфічних навичок аргументації та формулювання думки. Дискусія – широке публічне обговорення спірного питання – метод, який розвиває критичне мислення, формує навички відстоювання власної думки, поглиблює знання з обговорюваної проблеми [11]. В основі дискусії лежить суперечність, яка відображає протилежні погляди учасників на одну й ту ж проблему, формує уміння чітко й зрозуміло формулювати власні думки, будувати систему доказів, учить їх мислити, сперечатися.

Спільними підходами до організації та проведення дискусій на уроці ІМ визначено такі:

- ретельне планування дискусії;
- дотримання учнями і вчителем правил перебігу дискусії;
- постановка конкретного дискусійного питання / проблеми відповідно до теми уроку;
- коректне коригування помилок з боку вчителя / з боку учня;
- аргументація думок учнів;
- дотримання регламенту всіма учасниками та врахування часових рамок для дискусії;
- узгодженість дискусії із іншими видами роботи на уроці;
- організаційні умови проведення дискусії;
- добір відповідних засобів наочності та технічних засобів навчання;
- письмові інструкції щодо виконання завдань;
- робота в міні-групах;
- забезпечення атмосфери довіри, взаємоповаги, сприятливого психологічного клімату та емоційного настрою на уроці;
- колективне обговорення підсумків дискусії.

Одним із ключових елементів дискусії є *вступна частина* – налаштування учнів на проблему або предмет обговорення. Це може бути демонстрація уривку фільму, презентація, новини, рольова гра, запрошені експерти, анкетування тощо. Учні мають володіти правилами ведення дискусії, наприклад вчитель проводить невеликий інструктаж перед початком дискусії:

- 1) говорити по черзі, а не одночасно;
- 2) не перебивати співрозмовника;
- 3) критикувати вислови співрозмовників і не переходити на особистості;
- 4) поважати думку співрозмовника;
- 5) дотримуватися теми дискусії;
- 6) заохочувати до дискусій усіх учасників;
- 7) толерантно ставитися до думок інших;
- 8) дотримуватися регламенту.

У процесі дискусії важливим є предмет спілкування і ставлення до нього учасників, здатність розуміти логіку думок співрозмовників та їхні предметні позиції, що є запорукою успішної дискусії. Фаза аргументування переплітається із передаванням інформації, а ухвалення спільного рішення потребує атмосфери співробітництва та партнерської взаємодії. Вчитель у проведенні дискусії, зазвичай є її модератором, хоча в 11 класі учні також можуть бути модераторами дискусій. Функції модератора дискусії полягають у наступному:

- сформулювати меті і тему дискусії;
- встановити час дискусії;
- зацікавити учасників дискусії;
- сприяти розумінню проблеми дискусії усіма учасниками та проконтролювати розуміння (поставити запитання);
- організувати обмін думками або відкритий діалог;
- активізувати пасивних учасників дискусії;
- бути пасивним слухачем, зметою висловлення свого бачення проблеми після обговорення всіма учасниками;
- не допускати відхилення від проблеми дискусії;
- допомагати групі прийти до спільної думки або рішення проблеми;
- підвести підсумки дискусії, сформулювати висновки, обґрунтувати прийняті рішення та відповідність цілей або завдань отриманим результатам;
- вказати на внесок кожного учасника дискусії в загальний підсумок, похвалити та подякувати учасникам.

Під час дискусій можуть бути різні види виступів (рис. 1.3)

Види виступів під час дискусії

Монолог-спростування: вступ — містить тезу, що стверджувалась у виступі опонента, а також перелік основних моментів її доведення; основна частина — проголошується, що зазначена теза хибна, безпідставна, і наводяться докази, які підтверджують цю думку; висновок — отже, висунута опонентом теза не є правильною

Монолог-ствердження: називаються обидві (звичайно протилежні) тези дискусії; одна з них проголошується істинною, і істинність її доводиться; формулюються висновки, які містять повторну пропозицію тези, що стверджується

Рисунок 1.3 Види виступів учасників дискусії

Науковці О. Пометун та Л. Пироженко виділяють такі форми дискусій: «метод-ПРЕС», «займи позицію», «зміни позицію», «неперервна шкала думок», «ток-шоу», «круглий стіл», «дерево рішень», «дебати», «форум», «експертні групи», «судове засідання», «симпозіум» та ін. [43]. На переконання зарубіжних вчених Т. Bastiaens, J. Weidlich, дискусійний форум є одним із найбільш часто використовуваних інструментів онлайн-навчання, оскільки його формат сприяє залученню та взаємодії учнів, створює передумови для успіху [73].

Example Methods of Delivery for Discussion Forums

1. Fishbowl
 - a. instructor and a small group of students discuss a topic and the rest of the class observes
2. Flipped Classroom
 - a. responses to weekly readings prior to lectures or seminars
 - i. Extension questions
 - ii. Reflective questions
3. Student-Led Feedback
 - a. Have students provide feedback using scoring criteria
 - b. Use 3C & Q Model ([developed](#) by Jenn Stewart-Mitchell)
 - i. Compliment
 - ii. Comment
 - iii. Connect
 - iv. Question
4. 5 – 6 Big Idea Threads
 - a. Can be based on your learning outcomes.
 - b. Allow students the flexibility to respond to 1 – 2 of the threads (minimum).
 - c. Students continue to engage with **the same thread throughout** the course where they;
 - i. ask questions,
 - ii. present new findings,
 - iii. discuss research, and
 - iv. share ideas
5. Bi-weekly discussion posts that require multimedia submissions;
 - a. During alternating weeks, have students compare and contrast their entries.
6. Student-Led
 - a. Open with a discussion thread that is instructor-led (model)
 - b. Assign students to moderate discussion forums as a facilitator
 - i. Make sure this is reflected in your grading criteria
 - c. Can be done with the whole class or in small groups
7. Multi-Media
 - a. Students provide a text-based summary or defense of a theory
 - b. Students create a media-based reflection as it connects to their personal & professional experiences
 - i. Video, slides, images, infographic, audio, etc.
8. Group-Based
 - a. Rotate students through various discussion threads in small groups

Рисунок 1.4 Інструкція використання форуму як різновиду дискусії (за розробкою J. Stewart-Mitchel)

Організація дискусійного форуму учнів сприяє активній взаємодії та потребує значних управлінських зусиль з боку вчителя. До прикладу, вчитель має розробити протокол-інструкцію (як варіант спільно з учнями) для організації форуму та обґрунтувати стратегії його ефективного впровадження. Дискусійні форуми зазвичай використовують для розвитку критичного мислення учнів, оскільки під час дискусії відбувається критичне обговорення та рефлексія прочитаного (reading comprehension), прослуханого (listening comprehension), щоб забезпечити простір для спільної роботи для

взаємонавчання, групових комунікативних завдань. Для дискусійного формуму доцільними є структуровані підказки або мовленнєві зразки обговорення (наприклад, дієслова описувати, пояснювати, порівнювати, ідентифікувати, знаходити). Типова діяльність дискусійного форуму зосереджена на питаннях або темах, які вивчаються учнями за навчальною програмою. Використання методики «3С & Q» Дж. Стюарт-Мітчелл передбачає постійне вербальне заохочення учнів за моделлю «3С & Q»: «комплімент» - «коментар» - «зв'язок» та «запитання». Учні можуть виконувати різні ролі: модератор, аргументатор, джерелошукач і узагальнювач та ін. Мотивація учнів до виконання будь-якої навчальної діяльності вища, якщо вони можуть вибирати самостійно обирати теми, завдання чи запитання.

Використання на уроках ІМ методу «ПРЕС» (Position, Reason, Example, Solution) спрямоване на формування в учнів умінь аргументування, обстоювання власної думки з проблеми, що обговорюється у стислому форматі. Протокол застосування цього методу містить декілька етапів:

- 1) Позиція: I think... (висловіть свою думку);
- 2) Обґрунтування: Because... (обґрунтуйте причину, докази на підтримку такої думки);
- 3) Приклад: For example... (подайте факти для доказів вашої позиції);
- 4) Висновки: So, I am sure... (зробіть узагальнення думки, дайте прогноз що необхідно зробити) [9, с. 26].

Організація дискусій пов'язана із груповою роботою. Усі наведені види дискусій передбачають поділ класу на робочу групу (ті, що дискутують) та аудиторію (тих, хто бере участь у дискусії з точки зору спостерігача) або кілька груп-учасників дискусії (дебати, судове засідання, бхбхб тощо). Навіть поєднання учнів у групу для розв'язання визначеного навчального завдання, шляхи виконання якого інструктивно не визначені, вже містить у собі основу для дискутування з приводу розподілу ролей можливих варіантів його виконання, форми подання тощо.

Технології опрацювання дискусійних питань, як наголошує О. Пометун, спрямовані на розвиток критичного мислення, формулювання власної точки зору та її обґрунтування в ході дискусії [43].

Наприклад, на уроці ІМ в 11-му класі при вивченні теми «Independent Learning» доречним є організація дебатів, оскільки обговорення даної теми передбачає аргументацію («за» і «проти») за заздалегідь підготовленими завданнями. Учні навчаються демонструвати вміння аргументувати свої думки з дотриманням толерантності до учасників дискусії.

Використання на уроці ІМ групових дискусій передбачає виконання комунікативних вправ, які спрямовані на спільний пошук вирішення означеної проблеми. Групові дискусії поділяють на два типи: дискусії з розподіленими і нерозподіленими ролями. При виконанні комунікативних вправ першого типу дискусій учасникам призначають різні ролі і ставлять різні цілі. У ході дискусії за розподіленими ролями звертають увагу на здатність учнів відстоювати свою думку. У тому випадку, якщо учень не виявляє активності, можна стверджувати про те, що він не впорався із завданням. Використання рольових дискусій сприяє формуванню ІКК, а також таких особистісних якостей як: лідерство, переконливість, міжособистісна взаємодія. Групові дискусії із нерозподіленими ролями спрямовані на колективне обговорення визначеної проблеми, результатом якого є прийняте спільне рішення. Недоліком такого виду дискусії є той факт, що учень може бути пасивним на уроці, не виявляти комунікативних здібностей та у більшості випадків не набуває досвіду комунікації. «Making interview» - один із найпоширеніших прийомів групової дискусії, що спрявоаний на активізацію мовденневої діяльності пасивних співрозмовників та учасників дискусії. Звикаючи до такої форми спілкування, учні поступово охоче вступають в дискусію, додають мовні труднощі та мовленнєві бар'єри.

Тематичні дискусії в 11-му класі забезпечують обговорення питань або проблем, які є цікавими та значущими для всіх учнів. Тематика дискусій може обиратися за інтересами і потребами учнів відповідно до визначеної

навчальною програмою модулів (тем) уроків. Такі дискусії орієнтовані на інтеракцію, групову динаміку, взаємні позитивні реакції, мовленнєву активність учнів, відкритість до конструктивного діалогу, орієнтовані на контакт й партнерство. Учні завжди зосереджуються на спільній проблемі, відстоюють свою позицію, неконфліктні, продуктивно взаємодіють для досягнення спільної комунікативної мети, створюють толерантну атмосферу під час комунікації. Комунікативні вправи можуть виконуватися учнями індивідуально, у парах, трійках, командах і одночасно всією групою.

Завдання вчителя організувати роботу учнів у вигляді вільного обговорення з дотриманням правил мовленнєвої поведінки на уроці, підвищення загального рівня культури ведення дискусій. На нашу думку, на уроках ІМ цікавою є дискусія в стилі «ток-шоу» (наприклад, «The importance of science»), метою якої є формування в учнів 11-х класів навичок публічного виступу та дискутування, правильного вибору й застосування й комунікативних стратегій, обстоювання власної позиції, формування лідерських якостей та публічної активності. Учні дискутують навколо важливості сучасних засобів комунікації та комп'ютерних технологій для розв'язання екологічних проблем. У ході дискусії «ток-шоу» учні мають оволодіти певним лексичним та граматичним мінімумом, мовленнєвим етикетом спілкування, мовними моделями звернення та погодження тощо. Важливе значення має формування здатності висловлювати власні припущення, прогнозувати ймовірність подій і наслідків; умінь обговорювати перспективи, давати поради, реагувати на поради інших; аргументувати свою позицію; привертати увагу співрозмовника; підтримувати дискусію, розгортаючи, уточнюючи, вносячи корективи у висловлювання співрозмовників; уміння демонструвати зацікавленість у предметі розмови; уміння висловлювати своє емоційне ставлення та з'ясовувати ставлення інших до предмета обговорення; здатність підводити підсумки обговорення тощо [32].

Таким чином, метод дискусії доцільно використовувати у формуванні ІКК учнів, оскільки він є ефективним в опануванні мовного матеріалу, набутті навичок мовленнєвої поведінки, задоволенні пізнавальних та навчальних потреб учнів, розвитку критичного (самостійного) мислення.

2 МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ДИСКУСІЙ У ФОРМУВАННІ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 11-Х КЛАСІВ

2.1 Комплекс комунікативних вправ із елементами дискусій для формування іншомовної комунікативної компетентності учнів 11-х класів

Формування ІКК учнів 11-х класів передбачає використання різних форм, методів, прийомів, засобів навчання на уроці, з метою забезпечення системності та ефективності цього процесу. Серед обов'язкових вимог до уроку ІМ є дотримання принципів комунікативності, активності учнів на уроці, забезпечення мотивації та інтересу до іншомовної мовленнєвої діяльності, виховання толерантності та поваги до культури, мова якої вивчається (Рис.2.1). У цьому сенсі для формування ІКК учнів доцільними та ефективними є *уроки-дискусії*, а серед методів – *комунікативні вправи*.



Рисунок 2.1 Вимоги до уроку ІМ в старшій школі

Урок-дискусію зазвичай вчитель організовує як процес спілкування, під час якого відбувається формування комунікативного досвіду учнів щодо обговорення та аргументування різних проблем, розвитку критичного та самостійного мислення учнів, мовленнєвої поведінки тощо. Особливістю таких уроків є забезпечення рівноправної участі кожного учня в обговоренні та прийнятті рішень. Звісно необхідною умовою плідної дискусії на уроці ІМ є наявність високого рівня знань учнів з теми уроку, умінь дискутувати, а також висока методична майстерність вчителя. Для формування ІКК учнів варто спочатку застосовувати прості форми дискусій (наприклад, обговорення ситуації в групах протягом короткого часу) , а згодом їх ускладнювати за змістом спілкування та формою проведення (наприклад, дебати).

Відповідно до Навчальних програм з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов 10 – 11 класи (2020 р.) формування ІКК учнів 11-х класів здійснюється у таких сферах спілкування як особистісна, публічна та освітня. У таблиці 1 подано загальні вимоги до ситуативного спілкування учнів відповідно до визначених сфер.

Організація та планування уроку з елементами дискусії (Додаток 3, К) передбачає використання низки комунікативних вправ.

Вправа – це структурна одиниця методичної організації матеріалу, що функціонує безпосередньо в навчальному процесі, забезпечує предметні дії з цим матеріалом і формування на їх основі розумових дій, а, відповідно, й розумової активності. Вправа передбачає цілеспрямовані, взаємозв'язані дії, виконувані в порядку збільшення мовних і операційних труднощів, з урахуванням послідовності становлення мовленнєвих навичок і вмінь, і характеру наявних актів мовлення [8]. Виконання цілеспрямованих вправ, об'єднаних у певні системи залежно від етапу та цілей навчання, забезпечить розвиток ІКК учнів.

Таблиця 2.1

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Харчування Дозвілля	<ul style="list-style-type: none"> • описувати життєві події, проблеми, власні досягнення тощо • висловлювати емоційне ставлення до ситуації або предмета обговорення • порівнювати (звичаї, традиції, стилі життя тощо) • обговорювати перспективи, давати поради, реагувати на поради інших • висловлювати й аргументувати власну точку зору • вступати в дискусію, привертаючи увагу співрозмовника • підтримувати дискусію, розгортаючи її зміст, уточнюючи, вносячи корективи у висловлення співрозмовників або змінюючи тему розмови • висловлювати побажання • демонструвати зацікавленість у предметі розмови • підводити підсумки обговорення • завершувати розмову
Публічна	Мистецтво Наука і технічний прогрес Подорож Україна в світі Країни виучуваної мови	
Освітня	Шкільне життя Робота і професії	

Науковці розрізняють загальну систему вправ (сукупність вправ для навчання мови загалом); окрему систему вправ (сукупність вправ для засвоєння певного виду МД); підсистему вправ (сукупність вправ для засвоєння певної сторони мовлення – граматичної, лексичної, вимовної) і комплекс вправ (сукупність вправ, спрямованих на засвоєння певного окремого явища (дії) чи невеликої їх групи) [8]. У таблиці 2 представлено типологію вправ на формування ІКК учнів.

Для організації вправ у систему або комплекс необхідно, насамперед, визначити їхній зміст, який охоплює методично впорядкований мовний, мовленнєвий і соціокультурний матеріал і дії з ним, оволодіння яким сприяє досягненню поставленої мети. Щодо формування ІКК учнів 11 класу, до змісту вправ включасмо тематичний навчальний матеріал, та інструкції до виконання.

Комплекс вправ охоплює сукупність необхідних типів, видів і різновидів вправ, які враховують закономірності формування комунікативних навичок, умінь і здатностей у різних видах мовленнєвої діяльності (МД) в їхній взаємодії та забезпечують високий рівень оволодіння ІМ.

До розроблюваного комплексу вправ входять вправи, спрямовані на формування мовленнєвих навичок та вмінь учнів. Він будується з урахуванням психологічних і педагогічних засад, принципах комунікативності та послідовності навчання ІМ.

Комплекс вправ має забезпечити:

- 1) виконання вправ у комунікативній діяльності;
- 2) визначення необхідної послідовності вправ відповідно до етапів навчання та засвоєння навчального матеріалу;
- 3) інтегроване оволодіння лексичним, граматичним і фонетичним матеріалом;
- 4) раціональне співвідношення навчального матеріалу;
- 5) формування як мовленнєвих навичок і вмінь;
- 6) паралельний розвиток і взаємозв'язок різних видів МД.

При розробленні комплексу вправ ми враховували такі критерії (Таблиця 2.2): умотивованість, комунікативність, проблемність, спрямованість на розвиток критичного мислення, контекстуальність, змістова навантаженість, раціональна автентичність навчальних матеріалів, соціокультурна спрямованість, спрямованість на розвиток мовної особистості, постійне розширення знань, інтелектуальний розвиток, урахування індивідуальних пізнавальних стилів і навчальних стратегій.

Відповідно до критерію комунікативності вправи поділяють на:

- ✓ *некомунікативні*
- ✓ *комунікативні*
- ✓ *умовно-комунікативні.*

Таблиця 2.2

Типологія вправ для формування ІКК учнів в старшій школі

Критерії	Типи вправ
Умотивованість	Мономотивовані /полівмотивовані
Комунікативність/ когнітивність	некомунікативні/умовно-комунікативні /комунікативні/
Проблемність	з домінантною комунікативною проблемою
Спрямованість на розвиток критичного мислення	спрямовані на розвиток критичного мислення / не спрямовані на розвиток критичного мислення
Контекстуальність	побудовані на основі домінантного контексту /на основі додаткових контекстів
Змістова навантаженість	змістовно навантажені/ змістовно ненавантажені
Раціональна автентичність навчальних матеріалів	побудовані на власне автентичному навчальному матеріалі/ побудовані на дидактизованому в методичних цілях навчальному матеріалі
Соціокультурна спрямованість	соціокультурологічно/ соціолінгвістично орієнтовані
Спрямованість на розвиток мовної особистості	сприяють розвитку мовленнєвої/ комунікативної особистості
Спрямованість на розвиток ментальної образності мовлення	сприяють розвитку ментальної образності/ не сприяють розвитку ментальної образності мовлення
Спрямованість на формування картини світу	спрямовані на формування мовної /концептуальної картини світу
Спрямованість на постійне розширення знань	спрямовані на формування бази знань/розширення знаннєвого простору
Спрямованість на розвиток здатностей до концептуального моделювання інформації	спрямовані на розвиток здатностей до концептуального моделювання / неспрямовані на розвиток здатностей до концептуального моделювання
Спрямованість на інтелектуальний розвиток	спрямовані на розвиток вербального/ множинного інтелекту
Урахування індивідуальних пізнавальних стилів і навчальних стратегій	побудовані з урахуванням індивідуальних пізнавальних стилів і способів кодування інформації / без урахування індивідуальних пізнавальних стилів і способів кодування інформації

Некомунікативні вправи спрямовані на виконання учнями дій поза ситуацією мовлення, з концентрацією на формі.

Приклад вправи:

In-writing-paraphrase-the-given-utterances-so-that-they-retain-their-meaning.

Example. ¶

‘That’s right. The flight leaves at 4.25 a.m.’ the stewardess said. ¶

St.: The stewardess confirmed that the flight left at 4.25 a.m. ¶

1. → ‘I’m sorry I shouted at you,’ Ruth said to Rita. ¶

2. → ‘Look Dominic, you really shouldn’t get so angry with people,’ said Marion.

3. → ‘Thanks for everything you’ve done for me over the last week’, Tom said to his parents. ¶

4. → My previous boss said, ‘If you will agree to help me, I’ll see what I can do about your working hours’. ¶

5. → ‘Don’t worry; I’m not going to take all your books’, the student said to his room-mate. ¶

Комунікативні вправи спрямовані на розв’язання конкретного завдання відповідно до комунікативної ситуації за допомогою вільного вибору мовних та мовленнєвих засобів. Мета таких вправ - удосконалити формування мовленнєвих умінь.

Приклад вправи:

“
The generation born between 1948 and 1964, called the baby boomers, has been labeled the “Me Generation” because of the excessive concern with themselves and their own happiness. When Joanne, an American baby boomer, began feeling that her life was empty, she went on a quest for meaning and spoke to many people to help her. Give Joanne your piece of advice on how to feel happy. ¶

¶

Умовно-комунікативні вправи передбачають мовленнєві дії учнів в ситуативних умовах. Основними характеристиками таких вправ є: наявність мовленнєвого завдання (заперечення, зясування, захоплення, спростування інформації тощо). Ці вправи переважно формують мовленнєві уміння учнів.

Приклад вправи:

Read the text and get the gist of it. Add your comments. ¶

Getting Stupid ¶

Research indicates that teens who drink too much may lose as much as 10% of their brainpower. A study by the National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism shows the younger a person is when beginning to regularly drink alcohol, the more likely that an individual will eventually become an alcoholic. They think drinking results in long-term brain changes that increase the chances for abuse. Teens with an alcohol problem had a harder time recalling information (verbal/non-verbal) that they had learned only twenty minutes earlier. ¶

Because the brain is still developing well into the twenties, teens who drink excessively may be destroying significant amounts of mental capacity in dramatic ways. Repeated testing shows that problem drinkers perform more poorly on cognition and learning tests because of hippocampus damage (responsible for learning and memory). Prefrontal cortex damage, the brain's chief decision maker and voice of reason, results in simply "getting stupid!" ¶

¶

Формування ІКК передбачає активізацію мовного потенціалу та мовленнєвих функцій учнів, що дає змогу управляти процесом оволодіння іншомовною комунікацією, усувати труднощі спілкування, здійснювати вплив на процес пізнання та розширення соціокультурного простору та світогляду учнів.

Виконуючи такі вправи, учні застосовують паралельно мовні засоби (фонетичні, лексичні, граматичні) й мовленнєві зразки (аргументування, доведення, погодження, спростування думки) для розв'язання комунікативного завдання.

Приклад вправи:

In pairs, guess what speaker A says. ¶

1. A: ¶

B: I'd rather watch paint dry! ¶

2. A: ¶

B: Sounds like a treat! ¶

3. A: ¶

B: You bet! ¶

4. A: ¶

B: You couldn't pay me to sit through that! ¶

5. A: ¶

B: You wouldn't catch me anywhere near them! ¶

Комплекс комунікативних вправ спрямований на розвиток в старшокласників критичного мислення, оскільки вправи мають проблемний характер. Завдяки критичному мисленню учні здатні ефективно опрацювати інформацію, критично її осмислювати, інтегрувати та продукувати варіанти її рішення.

Приклади вправ на розвиток критичного мислення:

Приклад 1

¶

Write an argumentative or persuasive essay on the topic: To drink or Not to Drink: Is that the Question? Be sure to include in your essay the introduction, the three supporting paragraphs and the conclusion. In the last paragraph you are supposed to: ¶

✓ → state a personal opinion; ¶

✓ → give the reader something to consider; ¶

✓ → summarize the essay; ¶

✓ → end with the quotation or a rhetorical question. ¶

Приклад 2

Skim through the following text and do the task at the end of it.

March, 17 – St. Patrick's Day in Ireland is a holy day of obligation. The day usually starts with attending the Mass. After the Mass the men go to a local pub to drink "Patrick's Pot" (usually a drink of whiskey) to toast the saint. Traditionally the Irish get heavily drunk, which is also called "to drown the shamrock". As a rule on this day the Irish sing:

Patrick's Day! Saint Patrick's Day!

Throw aside coffee and tea;

Fill up your glasses, and then drink to your lasses,

And we'll drown the shamrock on Patrick's Day!

On this Day the Irish generally greet each other with such words:

"May your blessings outnumber the shamrocks that grow and may trouble avoid you wherever you go."

It is considered that on St. Patrick's Day many people in the world want to get a bit Irish and also "to drown the shamrock". Even now when you ask an Irishman from a rural town what the population of his town is, he is sure to answer something like "50 pubs!"

¶

The Task:

Act as if you've just returned from Ireland. Tell your peers what appeared most striking for you there?

Make use of the following phrases: I noticed, it caught my eye that..., the fact that... was eye-catching, it attracted my attention that..., I was surprised to see that..., it struck me that..., I was astonished, it was amazing that, I was stunned that..., etc.

¶

Наведені вище приклади (1, 2) комунікативних вправ спрямовані на формування соціокультурного компонента ІКК учнів.

Для формування лінгвістичного компонента ІКК можна запропонувати умовно-комунікативні вправи, змістовно ненавантажені; спрямовані на розвиток мовленнєвої особистості учня.

Приклад:

||

Try to learn the following words if you are a real nature-lover. On the other hand, it might be worth being able to recognize them. Can you find the answer to each question from the words printed below it?

1. Which one of these is not an evergreen tree?

cedar ····· cypress ····· holly tree ····· laurel ····· willow ····· fir tree ····· yew ····· sequoia

2. And which of these is not deciduous?

(silver) birch ····· sycamore ····· horse chestnut ····· poplar ····· pine tree ····· yew

3. There are, of course, hundreds of different flowers: some wild, some cultivated, some both (like a daffodil). Which of these are normally garden flowers, and which wild? Mark them G or W respectively:

iris, carnation, hyacinth, bluebell, daisy, marigold, orchid, lily, dandelion, pansy, rose, narcissus, crocus, snowdrop, primrose, poppy

¶

Дискурсивний компонент ІКК доцільно формувати за допомогою наприклад, такої вправи:

¶

Look at the jobs below, and choose the one you think you could do the best.

Substantiate your choice.

<i>a baby-sitter</i>	<i>a shop assistant</i>	⊠
<i>a decorator</i>	<i>a farm worker</i>	⊠
<i>a dentist</i>	<i>a psychologist</i>	⊠

Try to follow the points below:

a) → *how well qualified you are to do the job;*

b) → *what relevant experience you have/haven't got*

Формування в учнів здатності до ефективного спілкування, що передбачає досягнення комунікативного наміру в різних ситуаціях можна запропонувати таку вправу:

Приклад

Work in pairs. Discuss the ways in which you and your partner are similar and different. Talk about the topics below: ¶

- 1) *physical appearance ¶*
- 2) *skills and leisure activities ¶*
- 3) *accommodation ¶*
- 4) *work and routine ¶*

Таблиця 2.3

Комплекс вправ для формування ІКК учнів 11-х класів

Етапи формування ІКК	Типи вправ	Види вправ	Види мовленнєвої діяльності
Перцепція	умовно-комунікативні; змістовно невантажнені; спрямовані на розвиток мовленнєвої особистості; соціокультурологічно/соціолінгвістично орієнтовані; спрямовані на формування мовної картини світу;	в аудіюванні, у читанні	аудіювання читання говоріння
Репродукція	умовно-комунікативні; змістовно невантажнені; соціокультурологічно/соціолінгвістично орієнтовані; сприяють розвитку мовленнєвої/комунікативної особистості; спрямовані на формування мовної картини світу, бази знань, критичного мислення; побудовані з/без урахування індивідуальних пізнавальних стилів інформації	в імітації мовленнєвого зразка (МЗ), у підстановці в МЗ, у трансформуванні МЗ, у розширенні МЗ, у завершенні МЗ, відповіді на однотипні й різнотипні запитання	аудіювання читання говоріння письмо
Продукція	комунікативні; спрямовані на розвиток критичного мислення; побудовані на основі додаткових контекстів; змістовно навантажнені; побудовані на автентичному навчальному матеріалі; соціокультурологічно/соціолінгвістично орієнтовані; сприяють розвитку мовленнєвої/комунікативної/особистості;	в інтерпретуванні інформації, у самостійному конструюванні висловлювань, у продукуванні мовлення на	аудіювання читання говоріння письмо

	спрямовані на формування концептуальної картини світу; спрямовані на розширення знаннєвого простору; спрямовані на побудовані з урахуванням індивідуальних пізнавальних стилів і способів кодування інформації	рівні макротексту	
--	--	-------------------	--

У таблиці представлені етапи формування ІКК учнів, типи та види вправ згідно з критеріями, а також види МД, в яких формується ІКК.

На *етані перцепції* має місце мультимодальне сприйняття тексту, його розуміння й осмислення. Тут створюється цілісний образ інформації, у внутрішньому мовленні починається формування мовленнєвих навичок. Домінантними на цьому етапі є такі види МД, як аудіювання й читання, говоріння має місце лише на рівні імітації. Реалізацію цілей першого етапу забезпечують моновмотивовані, змістовно ненавантажені умовно-комунікативні вправи в імітації, побудовані на основі домінантного контексту, та спрямовані на розвиток мовної картини світу, вербального інтелекту й мовленнєвої особистості.

На *етані репродукції* формуються мовленнєві навички в чотирьох видах МД. Створюється динамічний стереотип, який є психофізіологічною основою навичок. Реалізацію цілей репродуктивного етапу забезпечують умовно-комунікативні вправи, побудовані на основі домінантного контексту, моновмотивовані, змістовно ненавантажені, соціокультурологічно чи соціолінгвістично орієнтовані, спрямовані на розвиток мовленнєвої й комунікативної особистості, мовної картини світу, бази знань і вербального інтелекту. Ці вправи можуть бути побудовані як з урахуванням, так і без урахування індивідуальних пізнавальних стилів і способів кодування інформації. Первинне репродукування мовленнєвих зразків відбувається в таких видах вправ, як імітація МЗ, підстановка у МЗ, трансформація МЗ, розширення МЗ, завершення МЗ, відповіді на однотипні й різнотипні запитання. Важливу роль тут відіграє послідовність видів вправ і ступінь керування їх виконанням з боку викладача.

Етап продукції передбачає побудову учнями власних висловлювань текстового рівня. Сформовані навички вже функціонують, а розвиваються відповідні вміння, які й передбачають творчу комунікативну діяльність у різних видах МД. Для реалізації цілей цього етапу використовуються змістовно навантажені, полівмотивовані, комунікативні й комунікативні вправи, побудовані на основі додаткових контекстів та автентичному навчальному матеріалі, з урахуванням індивідуальних пізнавальних стилів і способів кодування інформації, соціокультурологічно й соціолінгвістично орієнтовані, спрямовані на розвиток критичного мислення, комунікативної й когнітивної особистості, ментальної образності мовлення, концептуальної картини світу, знанневого простору, здатностей до концептуального моделювання та множинного інтелекту. Ці типи вправ передбачають побудову учнями висловлювань під час самостійного конструювання продуктивного мовлення на рівні макротексту.

Комунікативною основою вправ є ситуації. Вони створюють комунікативно значущий контекст спілкування для вживання мовних і мовленнєвих засобів у мікро- й макротекстах. Текст розглядається як головна одиниця комунікації, спосіб зберігання й передавання інформації, прагматичний посередник комунікації, феномен реальності, форма існування культури й відображення психічного стану індивіда, продукт його мовленнєвої діяльності. Лінгвістичними ознаками тексту є цілісність, зв'язність, інформативність, модальність. Для учнів текст є моделлю реальної комунікації, тому він має відповідати певним методичним вимогам: автентичності, інформативності, новизні, змістовності, культурологічності, ситуативності, проблемності, концентрованості й відповідності рівню обізнаності учнів.

Таким чином, послідовність опрацювання інформації передбачає її сприйняття й поверхнєве розуміння, комплексний аналіз, який приводить до глибинного розуміння, продовжується репрезентуванням у свідомості й завершується самостійним використанням у власних мовленнєвих продуктах.

Отже, запропонований комплекс комунікативних вправ для формування ІКК учнів побудований з метою реалізації в навчально-комунікативній діяльності.

2.2 Експериментальна перевірка ефективності комплексу комунікативних вправ із елементами дискусій для формування іншомовної комунікативної компетентності учнів 11-х класів

З метою перевірки ефективності розроблених нами рекомендацій щодо розвитку іншомовної комунікативної компетентності в учнів 11-го класу і доцільності впровадження їх у навчальний процес було організовано та проведено педагогічний експеримент відповідно до чинних вимог.

Програма експериментальної роботи з формування ІКК учнів 11-х класів передбачала:

- аналіз проблеми використання дискусій у формуванні іншомовної комунікативної компетентності учнів в науковій літературі;
- дослідження особливостей використання дискусій на заняттях з іноземної мови у старшій школі;
- розроблення комплексу комунікативних вправ з елементами дискусій для формування іншомовної комунікативної компетентності учнів 11-х класів;
- розроблення та добір методик та вправ для вивчення стану сформованості ІКК учнів, збір експериментальних даних, здійснення їх статистичної обробки;
- установлення рівнів сформованості ІКК учнів 11-х класів на основі статистично оброблених даних та визначених критеріїв і показників;
- вибір контрольних (КГ) та експериментальних (ЕГ) груп учнів для перевірки ефективності комплексу комунікативних вправ з елементами дискусій;

- узагальнення одержаних результатів.

Наше дослідження проводилось на базі Хмельницької спеціалізованої загальноосвітньої школи № 19 I-III ступенів імені академіка Михайла Павловського та охоплювало три взаємопов'язаних етапи: константувальний, формувальний та узагальнювальний. В педагогічному експерименті взяли участь 29 учнів 11-х класів, яких було поділено на 2 групи: 15 учнів увійшли до експериментальної групи (ЕГ), 14 учнів залишилися у контрольній групі (КГ).

Спираючись на цілі формування ІКК учнів 11 класу ми висунули таку робочу гіпотезу: для підвищення рівня ІКК в учнів 11-х класів можна використати систему комунікативних вправ з елементами дискусій для ефективного навчання іншомовного мовлення.

Для перевірки гіпотези в ході проведення експерименту необхідно було вирішити такі завдання:

- 1) провести передекспериментальний зріз, щоб визначити вихідний рівень ІКК учнів для підтвердження належності експериментальних груп до однієї вибірки та для подальшого порівняння цього рівня з рівнем післяекспериментального навчання;

- 2) здійснити експериментальне навчання на основі розроблених нами рекомендацій;

- 3) провести післяекспериментальний зріз для визначення досягнутого рівня сформованості ІКК учнів;

- 4) проаналізувати та інтерпретувати результати перед- та післяекспериментального зрізів;

- 5) сформулювати висновки щодо ефективності розроблених рекомендацій.

На констатувальному етапі експерименту ми розділили учнів на дві групи – контрольну (14 учнів) та експериментальну (15 учнів). Було проведено передекспериментальний зріз в обох групах з метою визначення вихідного рівня сформованості ІКК. Під час розробки завдань передекспериментального

зрізу ми прагнули перевірити початковий рівень сформованості ІКК. Ми використовували різні діагностичні методики, зокрема анкета «Мотиваційно-стимулювальний компонент формування комунікативної компетентності» (Н. Барбелко); опитувальники «Діагностика комунікативного контролю», «Чи вмієте Ви бути гарним співрозмовником?» (М. Шнайдер); «Cambridge English B1. The Preliminary English Test» (<https://www.examenglish.com/PET/index.html>); контрольні роботи, усне спілкування (Додатки А, Б, В,Д, Е).

Перейдемо до аналізу результатів констатувальної діагностики рівнів сформованості ІКК учнів 11-х класів згідно виокремлених критеріїв.

Для визначення рівня сформованості ІКК учнів 11-х класів за критеріями було використано контрольні комунікативні вправи.

Результати оцінювання ІКК на початку експерименту презентовано у таблиці 2.4.

Результати констатувального етапу експерименту засвідчили недостатній рівень сформованості ІКК учнів 11-х класів, дозволили встановити чинники, що впливають на її формування, окреслити коло теоретичних та практичних проблем, обґрунтувати можливості використання комплексу комунікативних вправ з елементами дискусій для ефективного навчання іншомовного мовлення учнів 11-х класів.

Вірогідність результатів проведеної експериментальної роботи на констатувальному етапі й достовірність експериментальних даних визначено з використанням непараметричного критерію Пірсона χ^2 , який дозволяє знайти відмінності між двома розподілами та оцінити її достовірність, а також отримати надійність результатів у 95 % вірогідності.

Рівні сформованості ІКК учнів 11-х класів
(константувальний етап експерименту)

Критерії	Групи	Рівні сформованості ІКК та кількість учнів (КУ)					
		Високий (3 бали)		Середній (2 бали)		Низький (1 бал)	
		КУ абс.	%	КУ абс.	%	КУ абс.	%
Лінгвістичний	КГ (14)	3	21,43	7	50,00	4	28,57
	ЕГ (15)	3	20,00	8	53,33	4	26,67
Соціокультурний	КГ (14)	3	21,43	8	57,14	3	21,43
	ЕГ (15)	4	40,00	7	46,67	4	40,00
Дискурсивний	КГ (14)	2	14,29	8	57,14	4	28,57
	ЕГ (15)	3	20,00	7	46,67	5	33,33
Стратегічний	КГ (14)	3	21,43	7	50,00	4	28,57
	ЕГ (15)	3	20,00	8	53,33	4	26,67
Загалом	КГ (14)	3	21,43	7	50,00	4	28,57
	ЕГ (15)	3	20,00	8	53,33	4	26,67

Перевіримо вірогідність отриманих результатів, застосовуючи критерій χ^2 Пірсона: нульова гіпотеза H_0 : експериментальна та контрольна вибірки за рівнем сформованості ІКК учнів за досліджуваним критерієм χ^2 однорідні; альтернативна гіпотеза H_1 : експериментальна та контрольна вибірки різні за рівнем сформованості ІКК учнів за досліджуваним критерієм χ^2 .

Основна розрахункова формула критерію χ^2 -квадрат має такий вигляд

$$\chi_{em}^2 = N \times M \times \sum_{i=1}^L \frac{\left(\frac{n_i}{N} - \frac{m_i}{M} \right)^2}{\frac{n_i + m_i}{N + M}}, \quad (2.1)$$

N – загальна кількість учнів експериментальної групи ;

M – загальна кількість учнів контрольної групи ;

n_i – кількість учнів експериментальної групи (ЕГ), які мають середні бали за критеріями високого (n_1), середнього (n_2), низького (n_3) рівнів;

m_i – кількість учнів контрольної групи (КГ), які мають середні бали за критеріями високого (m_1), середнього (m_2), низького (m_3) рівнів;

L – шкала оцінювання, $L = 3$.

Для χ^2 -квдрат критерію рівні значущості оцінені за кількістю ступенів вільності ν , що обчислене за формулою:

$$\nu = (k - 1) \cdot (c - 1), \quad (2.2)$$

де k – кількість вибірок, стовпчиків (груп-2), s – кількість характеристик, за якими відрізняються вибірки, рядків (рівнів оцінювання-3).

Критичні величини $\chi_{кр}^2$ для рівнів значимості $P=0,05$ та $P=0,01$:

$$\chi_{кр}^2 (0,05)=5,991 \quad \chi_{кр}^2 (0,01)=9,21$$

Результати статистичної перевірки представлені в табл. 2.5

Таблиця 2.5

Результати статистичної перевірки
(константувальний етап експерименту)

Критерії	χ^2	$\chi_{кр}^2$
Лінгвістичний	0,0322	5,991 9,21
Соціокультурний	0,3183	
Дискурсивний	0,3437	
Стратегічний	0,0322	
Загальний рівень сформованості	0,0322	

Як засвідчили результати на рівні значущості 0,01 та 0,05 між групами,

що брали участь в експерименті, немає статистично істотних відмінностей у рівні сформованості ІКК. Це спонукає до висновку, що контингент учнів контрольної й експериментальної груп є рівноцінним, а також унеможливорює вплив чинника успішності на надійність і достовірність результатів формувального етапу експерименту.

За результатами констатувального етапу педагогічного експерименту з'ясовано (Таблиця 2.4), що: високий рівень сформованості ІКК учнів 11-х класів зафіксовано у 21,43% учнів КГ та 20,00% учнів ЕГ; середній рівень – у 50,00 % учнів КГ та 53,33% учнів ЕГ; низький рівень – у 28,57 % учнів КГ та 26,67% учнів ЕГ.

Наступним етапом проведення педагогічного експерименту був формувальний етап, на якому в навчальний процес ЕГ впроваджувався комплекс комунікативних вправ з елементами дискусій для ефективного навчання іншомовного мовлення учнів 11-х класів. Кількісний склад учнів в групах (ЕГ та КГ) залишився без змін.

Результати оцінювання ІКК учнів 11-х класів після формувального етапу експерименту презентовано у таблиці 2.6.

Узагальнені дані констатувального і формувального етапів експериментального дослідження щодо рівнів сформованості ІКК учнів 11-х класів в експериментальній та контрольній групах на початку й після експерименту представлено в табл. 2.7.

Результати експериментальної роботи засвідчили, що згідно з встановленими рівнями сформованості ІКК учнів 11-х класів кількість учнів ЕГ, які досягли високого рівня, збільшилася на 33,33% (від 20,00% до 53,33%), а в КГ залишилася без змін (21,43%). Кількість учнів, які мають середній рівень сформованості ІКК в ЕГ зменшилася на 13,33% (від 53,33% до 40,00%), в КГ – збільшилася на 7,14% (від 50,00 до 57,14%). Найбільш суттєво змінилися показники низького рівня: в ЕГ кількість учнів зменшилася на 20,00% (від 26,67% до 6,67%), в КГ – лише на 7,14% (від 28,57% до 21,43%).

Таблиця 2.6

Рівні сформованості ІКК учнів 11-х класів
(формувальний етап експерименту)

Критерії	Групи	Рівні сформованості ІКК та кількість учнів (КУ)					
		Високий (3 бали)		Середній (2 бали)		Низький (1 бал)	
		КУ абс.	%	КУ абс.	%	КУ абс.	%
Лінгвістичний	КГ (14)	3	21,43	8	57,14	3	21,43
	ЕГ (15)	8	53,33	6	40,00	1	6,67
Соціокультурний	КГ (14)	4	28,57	7	50,00	3	21,43
	ЕГ (15)	9	60,00	5	33,33	1	6,67
Дискурсивний	КГ (14)	3	21,43	8	57,14	3	21,43
	ЕГ (15)	7	46,67	6	40,00	2	13,33
Стратегічний	КГ (14)	3	21,43	7	50,00	4	28,57
	ЕГ (15)	8	53,33	6	40,00	1	6,67
Загалом	КГ (14)	3	21,43	8	57,14	3	21,43
	ЕГ (15)	8	53,33	6	40,00	1	6,67

Таблиця 2.7

Динаміка рівнів сформованості ІКК учнів 11-х класів за результатами експериментальної роботи (загальні результати)

Групи	Етапи експерименту	Рівні сформованості ІКК та кількість учнів (КУ)					
		Високий		Середній		Низький	
		КУ абс.	%	КУ абс.	%	КУ абс.	%
КГ (154)	Констатувальний	3	21,43	7	50,00	4	28,57
	Формувальний	3	21,43	8	57,14	3	21,43
ЕГ (15)	Констатувальний	3	20,00	8	53,33	4	26,67
	Формувальний	8	53,33	6	40,00	1	6,67

Зведені дані динаміки розподілу учнів 11-х класів за рівнями сформованості ІКК до і після експерименту в експериментальній і контрольній групах відображено на рис. 2.2.

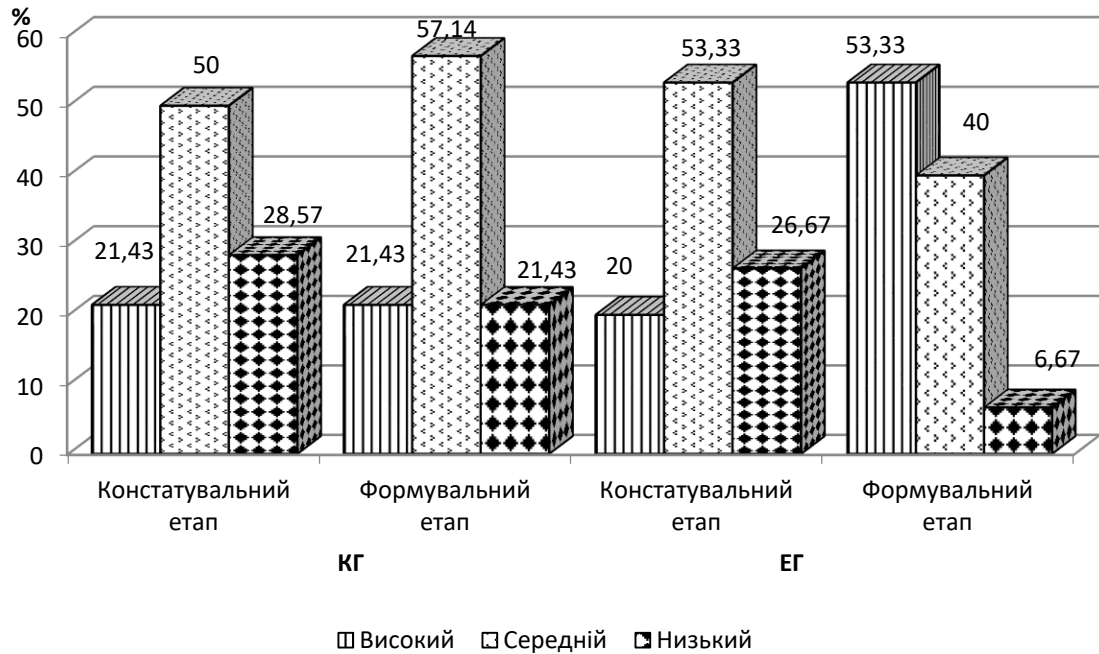


Рисунок 2.2 Динаміка рівнів сформованості ІКК учнів 11-х класів за результатами експериментальної роботи

Для перевірки достовірності отриманих під час формувального етапу педагогічного експерименту висновків дослідження проведено статистичний аналіз методами статистичної обробки (непараметричний критерій Пірсона χ^2 .) експериментальних даних для з'ясування того факту, що різниця показників у ЕГ та КГ є суттєвою, тобто наслідком впровадження розробленого комплексу комунікативних вправ з елементами дискусій для ефективного навчання іншомовного мовлення учнів 11-х класів.

Отже, нульова гіпотеза H_0 : експериментальна та контрольна вибірки за рівнем сформованості ІКК за досліджуваним критерієм χ^2 однорідні; альтернативна гіпотеза H_1 : експериментальна та контрольна вибірки різні за рівнем сформованості ІКК учнів 11-х класів за досліджуваним критерієм χ^2 .

Зведена таблиця 2.8 статистичної обробки експериментальних даних за непараметричним критерієм Пірсона χ^2 фіксує результати здійсненої статистичної перевірки формувального етапу педагогічного експерименту.

Таблиця 2.8

Результати статистичної перевірки
(формувальний етап педагогічного експерименту)

<i>Критерії</i>	<i>Значення $\chi^2_{емп}$</i>	<i>$\chi^2_{крит}$</i>
Лінгвістичний	6,52	$\chi_{кр}^2(0,05)=5,991$ $\chi_{кр}^2(0,01)=9,21$
Соціокультурний	6,23	
Дискурсивний	6,05	
Стратегічний	6,12	
Загальний рівень сформованості ІКК учнів 11-х класів	6,12	
<i>Висновок: $\chi^2_{емп} > \chi^2_{крит}$, H_0 відхилено, H_1 підтверджено</i>		

Відхиляємо нульову гіпотезу і приймаємо за істину альтернативну гіпотезу – в ЕГ динаміка показників за визначеними критеріями дає змогу стверджувати, що реалізований комплекс комунікативних вправ з елементами дискусій сприяє зростанню рівня сформованості ІКК учнів 11-х класів.

Підсумовуючи вище викладене, ми дійшли висновку, що запропонований комплекс комунікативних вправ з елементами дискусій є ефективним, що підтверджується представленою вище статистичною обробкою експериментальних даних. Таким чином, представлений якісний та кількісний аналізи отриманих результатів показав позитивні зміни рівнів сформованості ІКК учнів 11-х класів стосовно визначених критеріїв та їх показників.

Результати формувального етапу експерименту підтвердили правомірність та ефективність впровадження комплексу комунікативних

вправ з елементами дискусій для ефективного навчання іншомовного мовлення учнів 11-х класів.

2.3 Методичні рекомендації використання дискусій на уроках англійської мови в старшій школі

Для формування ІКК учнів старшої школи за допомогою дискусій вважаємо за доцільне сформулювати окремі рекомендації:

✓ На уроках іноземної мови варто внести зміни в організацію уроків ІМ, зокрема змінити підходи до навчання ІМ на засадах широкого використання комунікативного підходу.

✓ Поступово збільшувати комунікативне навантаження на уроці, зокрема використовувати різноманітні комунікативні вправи з елементами дискусій.

✓ Для ефективного застосування інтерактивних технологій, доцільно дати завдання учням для попередньої підготовки – почитати, подумати, виконати самостійні підготовчі завдання.

✓ На уроці у комунікацію варто залучати всіх учнів, використовувати методи заохочення для пасивних учнів.

✓ Поширювати на кожному уроці групову роботу (малі /великі групи) на основі групових дискусій. Не всі учні люблять говорити перед класом, боячись допустити помилку. У малих групах можна це робити «безпечніше».

✓ Роль вчителя змінюється на модератора та фасилітатора.

✓ Інструкції щодо використання різних видів і форм дискусій мають бути чітко прописаними і максимально доступно доведені до учнів.

✓ Варто роз'яснити учнями критерії оцінювання роботи у груповій дискусії.

✓ У старшій школі найбільш ефективним є використання диспутів, дебатів для обговорення сучасних проблем.

- ✓ Проводити дискусії можна як міні-вистави, невеликі вистави.
- ✓ Відбір оптимальних форм для різних рівнів навчання (стандарту, академічного, профільного) учитель повинен здійснювати у відповідності до мети, завдань навчальної роботи, змісту матеріалу, підготовленості учнів тощо.
- ✓ Слід ретельно відбирати фактичний матеріал до уроку і додаткові засоби навчання: тексти документів, інші джерела за темою, завдання, тексти тощо.
- ✓ Додатковим важливим засобом навчання ІМ є використання вчителем інформаційно-комунікаційних технологій та освітніх онлайн ресурсів.
- ✓ Суттєве значення на уроках ІМ має мотивація та стимулювання до співпраці та взаємодії.
- ✓ Створювати сприятливий психологічний клімат на уроці для зняття напруження учнів вступати в дискусію.

ВИСНОВКИ

У науковій роботі представлено методичні основи використання дискусій у формуванні іншомовної комунікативної компетентності учнів 11-х класів. Отримані результати дали змогу зробити такі висновки:

1. Аналіз наукових праць українських та зарубіжних учених показав, що проблема формування ІКК є предметом наукових дискусій, оскільки в контексті постійних змін в соціокультурному та дидактичному просторі іншомовна підготовка учнів потребує використання нових форм, методів, технологій навчання ІМ на засадах комунікативного підходу. Умовно праці дослідників можна поділили на декілька груп, відповідно до основних ознак і сутності їхніх публікацій. Вчені приділяють увагу вивченню суті та специфіки компетентнісного підходу, організації навчання ІМ в старшій школі, визначенню сутності та структури ІКК. Зміст навчання ІМ, особливості використання комунікативних стратегій, ефективні прийоми навчання учнів старшої спілкуванню та продуктивній взаємодії сприяють формуванню готовності учнів до іншомовної міжкультурної комунікації у межах типових сфер, тем і ситуацій спілкування, визначених навчальною програмою.

2. У формуванні ІКК учнів старшої школи необхідно концентрувати увагу на врахуванні таких аспектів: мовного (система мовних знань); соціокультурного (система фонових знань культури, традицій носіїв мови; мовленнєвого (мовленнєва поведінка та правила мовного етикету у спілкуванні). Виокремлено чотири компоненти (критерії) з відповідними показниками сформованості ІКК учнів: лінгвістичний (система мовних знань), соціокультурний (визначає ступінь прийнятності/адекватності висловлювань); дискурсивний (здатність комбінувати граматичні форми і лексичні значення з метою побудови усного чи письмового висловлювання в різних ситуаціях); стратегічний (здатність до ефективного спілкування, що передбачає досягнення комунікативного наміру в різних ситуаціях за допомогою комунікативних засобів).

Забезпечення високого рівня сформованості ІКК неможливе без урахування специфіки змістового і методичного конструктів навчання іноземної мови, а також індивідуальних можливостей учнів. Для формування ІКК учнів доцільними та ефективними формами організації навчання є уроки-дискусії, а серед методів – комунікативні вправи. Формування ІКК відбувається на трьох етапах: перцепції, репродукції та продукції.

3. Використання дискусій на заняттях з іноземної мови у старшій школі спрямовані на активізацію навчально-пізнавальної діяльності учнів, вироблення самостійної позиції, формування специфічних навичок аргументації та формулювання думки. В основі дискусії лежить суперечність, яка відображає протилежні погляди учасників на проблему, формує вміння чітко й зрозуміло формулювати власні думки, будувати систему доказів, учить їх критично мислити, аргументувати. Найбільш ефективними в старшій школі є такі форми дискусій: «метод-ПРЕС», «займи позицію», «зміни позицію», «неперервна шкала думок», «ток-шоу», «круглий стіл», «дерево рішень», «дебати», «форум», «експертні групи», «судове засідання», «симпозіум». Урок-дискусія передбачає процес спілкування, під час якого відбувається формування комунікативного досвіду учнів щодо обговорення та аргументування різних проблем, розвитку критичного та самостійного мислення учнів, мовленнєвої поведінки тощо. Особливістю таких уроків є забезпечення рівноправної участі кожного учня в обговоренні та прийнятті рішень.

4. Розроблено комплекс комунікативних вправ з елементами дискусій для формування іншомовної комунікативної компетентності учнів 11-х класів та експериментально перевірено його ефективність. Комплекс вправ охоплює сукупність необхідних типів, видів і різновидів вправ, які враховують закономірності формування комунікативних навичок, умінь і здатностей у різних видах мовленнєвої діяльності (МД) в їхній взаємодії та забезпечують високий рівень оволодіння ІМ. Комплекс вправ розроблено з врахуванням таких критеріїв: умотивованість, комунікативність, проблемність,

спрямованість на розвиток критичного мислення, контекстність, змістова навантаженість, раціональна автентичність навчальних матеріалів, соціокультурна спрямованість, спрямованість на розвиток мовної особистості, постійне розширення знань, інтелектуальний розвиток, урахування індивідуальних пізнавальних стилів і навчальних стратегій.

Експериментальна перевірка розробленого комплексу комунікативних вправ з елементами дискусій довела їх ефективність. Результати експериментальної роботи засвідчили, що згідно з встановленими рівнями сформованості ІКК учнів 11-х класів кількість учнів ЕГ, які досягли високого рівня, збільшилася на 33,33% (від 20,00% до 53,33%), а в КГ залишилася без змін (21,43%). Кількість учнів, які мають середній рівень сформованості ІКК в ЕГ зменшилася на 13,33% (від 53,33% до 40,00%), в КГ – збільшилася на 7,14% (від 50,00 до 57,14%). Найбільш суттєво змінилися показники низького рівня: в ЕГ кількість учнів зменшилася на 20,00% (від 26,67% до 6,67%), в КГ – лише на 7,14% (від 28,57% до 21,43%).

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ

1. Аудіювання на основі комунікативного підходу і його місце в розвиваючому навчанні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ur.co.ua/70/377-4-audiovanie-na-osnove-kommunikativnogo-podhoda-iego-mesto-v-razvivayushem-obuchenii.html>
2. Барбелко Н. С. Виховання міжкультурної толерантності студентів коледжів у процесі вивчення іноземної мови. 2015. 214 с.
3. Бернацька О. В. Стратегії навчання як засіб формування іншомовної компетентності майбутнього учителя початкової школи. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. 2017. № 4. С. 8-13.
4. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Київ : К.І.С., 2004. С.47–52
5. Бігіч О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. Методика навчання іноземних мов практика : підручник для учнів класичних, педагогічних і лінгвістичних і культур: теорія і університетів. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с.
6. Біленька Ю. Дискурсивні маркери у молодіжній онлайн-комунікації (на матеріалі англійської мови): магістерська роб: спец. 8.02030302 «Мова і література (англійська)». Умань. Держ. ун-т ім. П. Тичини. У., 2017. 90 с.
7. Ванівська О. 2017. 90 с Комунікативно-прагматичний підхід у формуванні стратегічної іншомовної компетентності. Молодь і ринок. 2016. №8 (139). С. 56-60.
8. Вовк О. І. Інтенсивне навчання англійської мови. Навчальний посібник. Черкаси: Видавництво «САН», 2010. 192 с.
9. Гаврілова С. В. Використання інтерактивних технологій для розвитку навичок говоріння. Англійська мова та література. 2018. № 19–21.

10. Галецький С.М. Формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов засобами інформаційно- комунікаційних технологій. Дисертація. Житомир. 2020. 292с.
11. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
12. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти. Ч. 3. Книга вчителя іноземної мови. – Х.: Торсінг, 2021.
13. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. видання д.п.н. проф. С. Ю. Ніколаєва. К.: Левінт, 2003. 273 с.
14. Задорожна О.І. Сутність поняття стратегічної компетентності в сучасній лінгводидактиці. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка, соціальна робота. 2017. Випуск 2 (41) С. 105-109.
15. Зязюн І.А. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи. Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи: монографія. Київ: Глухів: РВВ ГАПУ, 2005. С. 10-18.
16. Іноземні мови. Модельні Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. К.: Перун, 2021.
17. Казанжи О.В. Конспекти лекцій з навчальної дисципліни: «Методика навчання іноземної мови». Миколаївський Національний університет імені В.О. Сухомлинського. 2017-2018. с. 134.
18. Карпова, Л. Г., 2004. Формування професійної компетентності вчителя загальноосвітньої школи: автореф. дис. кандидата пед. наук. 13.00.04. Харківський державний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди, 20 с. Концепція «Нова українська школа». [Електронний ресурс]. – URL: <http://mon.gov.ua/%d0%9d%d0%be%d0%b2%d0%b8%d0%bd%d0%b8%202016/12/05/konczepczyia.pdf>].
19. Кравчина Т. Сутність комунікативного методу навчання іноземним мовам. Режим доступу : [https:// cyberleninka.ru/article/n/sutnistkomunikativnogometodu-navchannya-inozemnim-movam](https://cyberleninka.ru/article/n/sutnistkomunikativnogometodu-navchannya-inozemnim-movam).

20. Крюкова Є., Павлович А. Використання сучасних технологій у вивченні іноземної мови. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2019. № 62. С. 54–58.

21. Кучерук О. А. Лінгводидактичні засади формування комунікативної компетентності учнів основної школи. Вісник Прикарпатського університету. Серія: Педагогіка, 2013. Випуск ХІХ. С. 184-189.

22. Кучерук О. А. Лінгводидактичні засади формування комунікативної компетентності учнів основної школи. Вісник Прикарпатського університету. Серія: Педагогіка, 2013. Випуск ХІХ. С. 184-189.

23. Кучерук О. Шляхи формування мовленнєвої компетентності: психолінгвістичний підхід до навчання рідної мови. Гуманітарний вісник ДВНЗ „Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”: Нау.-теорет. Зб. Випуск №12. Переяслав-Хмельницький. 2007. С. 37 – 41.

24. Лавринюк І. М. Використання web-ресурсів як новітнього засобу стимулювання навчальної діяльності при вивченні іноземних мов у педагогічній діяльності. ІІІ Всеукраїнська науково-методична Інтернет-конференція. Актуальні проблеми іншомовної комунікації: лінгвістичні, методичні та соціально-психологічні аспекти. С.39-42.

25. Леонтян М.А. Поняття «компетенція» і «компетентність» у теорії освіти [Електронний ресурс] / М.А. Леонтян // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». – 2012. – Вип. 176. – с. 73–75. – Режим доступу : <http://pednauki.chdu.edu.ua/article/viewFile/81299/76766>

26. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: теоретичні засади : навч. посіб. у схемах і табл. для студентів ф- ту інозем. філології освітньо-кваліфікац. рівня «бакалавр» / Запорізьк. нац. ун-т ; уклад.: К. М. Ружин – Запоріжжя : Вид-во ЗНУ, 2012. 115 с.

27. Методичні рекомендації про викладання іноземних мов у 2021/2022 навчальному році (2021 р.).

28. Мисечко О. Є. Поняття стратегічної компетенції у змісті сучасної професійної підготовки вчителя іноземної мови у ВНЗ. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2004. Випуск 19. С. 174-178.

29. Мисковець О. І. Комунікативний підхід при вивченні англійської мови (рольові ігри для учнів «One card – One talk » та «Different or the Same»). III Всеукраїнська науково-методична Інтернет-конференція. Актуальні проблеми іншомовної комунікації: лінгвістичні, методичні та соціально-психологічні аспекти. С. 49-53.

30. Міністерство освіти і науки України. (2017). Закон України «Про освіту». Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T172145.html.

31. Навчальна програма з іноземних мов (рівень стандарту, профільний рівень) для 10-11 класів загальноосвітніх шкіл, затверджена Наказом Міністерства освіти і науки № 1407 від 23 жовтня 2017 року.

32. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов 10 – 11 класи (2020 р.).

33. Національна доктрина розвитку освіти: Указ Президента України від 17.04.2002. № 347/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> 14.

34. Ніколаєва С. Ю. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання : наук. ред. укр. видання Київ : Ленвіт, 2003. С. 261-273.

35. Ніколаєва С. Ю. Сучасні тенденції формування іншомовної комунікативної компетентності в учнів початкової школи / С. Ю. Ніколаєва // Іноземні мови. 2012. № 1. С. 42–51.

36. Ніколаєва С. Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов (схеми і таблиці) : навч. посіб. Київ : Ленвіт, 2008. 285 с.

37. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. Стратегія реформування освіти в Україні : Рекомендації з освітньої політики. К. : К.І.С., 2003. С. 13–41
38. Олійник Т. О. Особливості формування навчально-стратегічної компетентності. Іноземні мови, 2013. №4. С.9-20.
39. Організація дистанційного навчання в закладах освіти міста Житомира: практичний poradnik / Укладачі: Мянoвська Т.М., методисти НМЦ. Житомир: НМЦ департаменту освіти, 2021. 126 с.
40. Освітній простір в інформаційному суспільстві та «суспільстві знань» як чинник ефективності держави / Д. Дзвінчук, В. Дoвгань, О. Крюков, О. Радченко. Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі: монографія / За ред. Г.Л. Єфремової. Суми, 2021. 444 с.
41. Подзигун, О. А., Петрова, А. І., Ігнатова, О. М., Клос, Н. С. Інформаційні технології як засіб інтенсифікації вивчення іноземної мови для професійного спілкування. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми, 2018. №52. С. 389-393.
42. Пометун О. І. Інтерактивні технології навчання : теорія, практика, досвід / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. К. : АПН, 2002. 136 с.
43. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. Київ: А.С.К., 2006. 192 с.
44. Потюк І.Є. Роль стратегічної компетенції у формуванні іншомовної комунікативної компетенції. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Сер. : Філологічна, 2012. Вип. 25. С. 227-229.
45. Потюк І. Комунікативна компетенція як невід'ємна складова навчально-виховного процесу. Молодь і ринок, 2012.1 (84), с. 128-132.
46. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011. №1392 в редакції від 01.09.2020. № 143-2020-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п#Text>

47. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> Освіта. Інноватика. Практика Том 10, №4, 2022 .

48. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. Дата оновлення: 01.05.2021. Відомості Верховної Ради України (ВВР). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/463-20>

49. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249613934>

50. Професійна освіта. Словник : навчальний посібник / С.У. Гончаренко та ін./ за ред. Н. Г. Ничкало. Київ, 2000. 381. С. 24.

51. Радченко Л. Реалізація використання комунікативно-когнітивних методик при вивченні іноземних мов. Випуск № 3(23). 2018. С.23-25.

52. Редько В. Г. Концепція компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів / В. Г. Редько, Т. К. Полонська, О. С. Пасічник, Н. П. Басай ; за наук. ред. В. Г. Редька. – Київ : Конві Прінт, 2018. 36 с.

53. Словник іншомовних слів / уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. Київ: Наук. думка, 2002. 680 с.

54. Савчук Н. А. Особливості формування комунікативної компетентності майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей. Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького національного університету : збірник наукових праць. Кривий Ріг, 2015. Вип. 13. С. 425–433. С. 426.

55. Столяренко О. Комунікативна компетентність і практичне застосування і опанування іноземної мови старшокласниками. Рідна школа. – 2017. № 4. С.31-35

56. Тесліна О. Інноваційні форми роботи на уроці англійської мови, 2022 № 3. С.41-46.

57. Токарчук О. Феномен «компетентність»: визначення, суперечності та головні характеристики. Науковий вісник Чернівецького університету, 2011. Вип. 560. С. 167-176.
58. Труханова Т. Формування стратегічної компетенції в учнів старшої школи у процесі навчання читання. Наукові записки. Серія: Філологічні науки. 2011. Випуск 187. С. 718-724.
59. Федоренко, Ю. С., Комунікативна компетенція як найважливіший елемент успішного спілкування. Рідна школа, 2002. №1. С. 63-65.
60. Щерба Н.С. Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови до формування в учнів іншомовної стратегічної (діяльнісної) компетенції : монографія. Житомирський державний ун-т ім. І. Франка. Житомир : Полісся, 2010. 306 с.
61. Яцюк Г.В. Особливості комунікативної ситуації у телевізійному жанрі ток-шоу (на матеріалі сучасної англійської мови). Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка. Іноземна філологія. 2005. № 39. С. 30–32.
62. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. Київ: Академія, 2010. 312 с.
63. Ahmad C. The Effectiveness of Small Group Discussion Method in Teaching Reading. Perpustakaan.upi.edu. 2013
64. Demchenko D.I. Importance of Information Technology in Education. Розвиток фахово-орієнтованої іншомовної компетентності із застосуванням сучасних інформаційних технологій. Тези доповідей. Харків, 2017. С. 97.
65. Dushi G. What are the Advantages of Discussion Method of teaching? 2012. Available at: <http://www.preservearticles.com/2012010920361/what-are-the-advantages-of-discussion-method-of-teaching.html>.
66. Hutmacher, W., Key Competencies for Europe. Report of the Symposium (Berne, Switzerland, 27–30 March, 1996). A Secondary Education for Europe Strasburg. Council for Cultural Cooperation (CDCC). 1997. [online] Available at: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED407717.pdf>

67. Hymes D. H. On communicative competence. In J. B. Pride & J. Holmes (Eds.). *Sociolinguistics*. London: Penguin, 1972. pp. 269–293.
68. Kokkota, V. A., 1989. *Lingvo-didakticheskoe testirovanie (Language Testing)*. Vysshaya Schola Publishing House. 130p
69. Piggot D. *Discussion-Based Learning*. Hawaii: BYU-IDAHOInstructional-Tools. 2016
70. Raven D. J. *Competence in modern society*. M.: KogitoTsentr, 2002. 396 c.
71. Savignon, S.J. *Communicative Competence: An Experiment in Foreign Language Teaching*. Philadelphia: Center for Curriculum Development, 1972. 178 p.
72. Weidlich, J., & Bastiaens, T. J. (2017). Explaining social presence and the quality of online learning with the SIPS model. *Computers in Human Behavior*, 72, 479-487. doi:<https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.03.016>
73. Wiemann J. M. Explication and test of a model of communicative competence. *Human Communication Research*. 1977. № 3. pp. 195–213.
74. Yilmaz,R., & Karaoglan Yilmaz, F. G. Assigned Roles as a Structuring Tool in Online Discussion Groups: Comparison of Transactional Distance and Knowledge Sharing Behaviors. *Journal of Educational Computing* 2019. Research, 57(5), 1303-1325. doi:10.1177/0735633118786855

Додаток А

Анкета «Мотиваційно-стимулювальний компонент формування комунікативної компетентності» (автор - Н.С. Барбелко)

Інструкція: Визначте, будь ласка, чи згодні Ви (+) або не згодні (-) з наведеними твердженнями.

№	Твердження	+/-
1.	Я вважаю, що комунікативна компетентність – важлива якість особистості, якою слід володіти для мирного співіснування в сучасному суспільстві	
2.	Я вважаю себе комунікабельною людиною, але все одно прагну до вдосконалення цієї якості	
3.	Англійську мову варто вивчати, тому що це мова міжнародного спілкування	
4.	Мовні помилки вибачають з легкістю, культурні – ніколи	
5.	Мені цікаво спілкуватися з іноземцями, і я роблю це легко	
6.	Для встановлення міжкультурних контактів найважливіше володіти на достатньому рівні мовою ділового партнера	
7.	Вплив іноземної культури шкодить розвитку культури Батьківщини	
8.	Вважаю за необхідність спілкуватися з іноземцями, оскільки міжкультурне спілкування сприяє культурному взаємозбагаченню	
9.	Я вивчаю іноземну мову, тому що погоджуюся з висловом: «Скільки мов ти знаєш – стільки разів ти людина»	
10.	Я вважаю: щоб бути комунікабельною людиною, слід розуміти суть такої якості, як толерантність	
11.	Я вважаю себе не досить комунікативно компетентною людиною, але бажаю сформувати в собі цю якість	
12.	Для мене іноземна мова – це не лише засіб спілкування, але й засіб розширення знань, який сприяє культурному збагаченню	
13.	Окрім іноземної мови, я також вивчаю культуру, традиції, побут, спосіб життя в країні, мову якої вивчаю, бо вважаю, що для встановлення міжкультурних контактів важливо знати культурні особливості країни ділового партнера	
14.	Я не маю потреби в спілкуванні з іноземцями	

За кожний збіг зараховується 1 бал.

Високий рівень мотивації (14-12 балів) – такі результати показують респонденти, які цікавляться комунікативною компетентністю як важливою якістю викладача іноземних мов; мають велике бажання сформувати цю важливу якість особистості; мають велике бажання вивчати іноземну мову як засіб розширення знань та культурного збагачення; проявляють високий інтерес до вивчення соціокультурної інформації; мають потребу в спілкуванні з представниками інших культур.

Середній рівень мотивації (11-9 балів) – такі результати показують респонденти, які недостатньо цікавляться комунікативною компетентністю; проявляють недостатнє бажання сформувати цю важливу якість особистості; мають недостатнє бажання вивчати іноземну мову як засіб розширення знань та культурного збагачення; проявляють недостатній інтерес до вивчення соціокультурної інформації; мають недостатню потребу в спілкуванні з представниками інших культур.

Низький рівень мотивації (8-1 бал) – такі результати показують респонденти, які не цікавляться комунікативною компетентністю; не проявляють бажання сформувати таку важливу якість особистості; не мають бажання поглиблено вивчати іноземну мову; не проявляють інтересу до вивчення соціокультурної інформації; не мають потреби в спілкуванні з представниками інших культур

Додаток Б

Опитувальник

¶

Тест «Чи вмієте Ви слухати?» ¶

¶

Інструкція. Уважно прочитайте висловлювання та оцініть за 10-бальною шкалою, наскільки описана дія або реакція характерні саме для Вас (Майже завжди — 1, ніколи — 10). ¶

¶

1. Чи намагаєтеся Ви негайно припинити бесіду, коли тема чи співрозмовник Вас не цікавлять? ¶

2. Чи дратують Вас манери Вашого співрозмовника? ¶

3. Чи може неправильне висловлювання співрозмовника викликати у Вас роздратування або навіть грубість? ¶

4. Чи уникаєте Ви розпочинати бесіду з малознайомими вам людьми? ¶

5. Ви перебиваєте співрозмовника на пів-слові? ¶

6. Чи робите Ви вигляд, що слухаєте співрозмовника, а самі в цей час думаєте про щось інше? ¶

7. Чи змінюєте Ви тон, вираз обличчя залежно від того, хто є Вашим співрозмовником? ¶

8. Чи змінюєте Ви тему розмови, якщо співрозмовник порушив неприємне для Вас питання? ¶

9. Чи виправляєте Ви співрозмовника, якщо він допускається помилок у мовленні? ¶

10. Чи використовуєте Ви зарозумілий тон щодо співрозмовника? ¶

¶

Опрацювання результатів. ¶

менше 40 балів — Вам необхідно вдосконалювати навички слухання, так як Ви втрачаєте багато важливого для себе. Через це можуть виникати конфлікти; ¶

41–55 балів — Ви «нормальний» слухач середнього рівня. Якщо будете працювати над собою, зможете багато чого досягти; ¶

56–65 балів — Ваші здібності до слухання вище за середній рівень. Продовжуйте вдосконалюватися; ¶

понад 66 балів — Ви чудовий слухач і, відповідно, Вас дуже цінують інші люди. У вас є основа для успіху в будь-яких розмовах. ¶

.....Разрыв страницы.....

Додаток В

Діагностика комунікативного контролю (М. Шнайдер)

Призначення. Методика призначена для вивчення рівня комунікативного контролю. За М. Шнайдером, люди з високим комунікативним контролем постійно стежать за собою, добре обізнані, де і як себе вести, керують своїми емоціями. Разом з тим вони відчують значні труднощі в спонтанності самовираження, не люблять непрогнозованих ситуацій. Люди з низьким комунікативним контролем безпосередні та відкриті, але інші люди можуть їх сприймати як прямолінійних і нав'язливих.

Інструкція. Уважно прочитайте 10 висловлювань, що стосуються реакцій на деякі ситуації спілкування. Кожне з них оцініть як правильне (П) чи неправильне (Н) стосовно до себе, поставивши поруч з кожним пунктом відповідну букву.

Опитувальник

1. Мені важко наслідувати інших людей.	
2. Я зміг би видати себе за дурня, щоб привернути увагу інших людей.	
3. З мене міг би вийти непоганий актор.	
4. Іншим людям іноді здається, що мої переживання більш глибокі, ніж це є насправді.	
5. У компанії я рідко опиняюся в центрі уваги.	
6. У різних ситуаціях в спілкуванні з іншими людьми я часто поведжуся по-різному.	
7. Я можу відстоювати тільки те, в чому щиро переконаний.	
8. Щоб досягти успіху в справах і в відносинах з людьми, я часто буваю саме таким, яким мене хочуть бачити.	
9. Я можу бути дружелюбним з людьми, які мені не подобаються.	
10. Я не завжди такий, яким здаюся.	

Опрацювання та інтерпретація

По 1 балу нараховується на відповідь «Н» на питання 1, 5, 7 і за відповідь «П» на всі інші питання. Підраховується сума балів.

0–3 бали – низький комунікативний контроль; висока імпульсивність у спілкуванні, відкритість, розкутість, поведінка мало змінюється залежно від ситуації спілкування і не завжди співвідноситься з поведінкою інших людей.

4–6 балів – середній комунікативний контроль; у спілкуванні людина безпосередня, щиро ставиться до інших, але стримана в емоційних проявах, співвідносить свої реакції з поведінкою інших людей.

7–10 балів – високий комунікативний контроль; людина постійно стежить за собою, керує вираженням своїх емоцій.

Опитувальник «Чи вмієте Ви бути гарним співрозмовником?»

(Методика М. Шнайдера)

Оцініть ситуацію, яка викликає у Вас гарні відчуття або роздратування під час розмови з будь-якими людьми – зі своїм товаришем, однокласником, вчителем, директором школи або просто випадковим співрозмовником.

1. Співрозмовник не дає мені можливості виловитися, я маю що сказати, але не маю можливості вставити слово.	
2. Співрозмовник постійно перебиває мене під час бесіди.	
3. Співрозмовник ніколи не дивиться мені в очі під час розмови, і я не думаю, що він мене чує.	
4. Розмова з таким партнером часто залишає почуття марнування часу.	
5. Співрозмовник постійно метушиться: олівець і папір переймають його більше, ніж я.	
6. Співрозмовник ніколи не усміхається. У мене виникає почуття незручності й тривоги.	
7. Співрозмовник завжди перебиває мене питаннями і коментарями.	
8. Що б я не сказав, співрозмовник завжди охолоджує мій пил.	
9. Співрозмовник завжди старається спростувати мою думку.	
10. Співрозмовник шукає смисл моїх слів і вкладає в них інших зміст.	
11. Коли я задаю питання, співрозмовник намагається захищатися.	
12. Ніколи співрозмовник виправляє мене, робить вигляд, що не розчув.	
13. Співрозмовник не вислуховує мене, перебиває мене, щоб погодитися.	
14. Співрозмовник під час розмови постійно відволікається: дивиться по сторонах, протирає скло окулярів і т. д., і я переконаний, що він не уважний.	
15. Співрозмовник робить висновки за хвилину.	
16. Співрозмовник дивиться на мене дуже уважно.	
17. Співрозмовник дивиться на мене, як би оцінюючи. Це мені не подобається.	
18. Коли я пропоную щось нове, співрозмовник говорить, що він думає так само.	

19. Співрозмовник переграє, демонструє, що цікавиться бесідою, занадто часто кидає голову, підтакує.	
20. Коли я говорю про серйозні речі, співрозмовник вставляє у розмову смішні історії, анекдоти.	
21. Співрозмовник найчастіше дивиться на годинник під час розмови.	
22. Коли я вхожу до кабінету, він кидає все, що робив, і всю увагу звертає на мене.	
23. Співрозмовник веде себе так, ніби я заважаю йому робити щось важливе.	
24. Співрозмовник вимагає, щоб все узгоджувати з ним. Будь-яке його висловлювання закінчується питанням: «Ви теж так думаєте?» або «Ви не згодні?».	

Ключ до тесту

Якщо відсоток ситуацій, які викликають роздратування, становлять:

70–100 % – Ви поганий співрозмовник. Вам потрібно працювати над собою і вчитися слухати;

40–70 % – Вам властиві окремі недоліки. Ви критично ставитесь до висловлювання, Вам ще вистачає деяких якостей хорошого співрозмовника; уникайте успішних висновків, не загострюйте уваги на манері говорити, не видавайте себе за когось іншого, не виявляйте прихованих помислів, не монополізуйте розмову;

10–40 % – Ви гарний співрозмовник, але деколи засуджуєте партнерів за неувагу. Повторюйте вільно його висловлювання, дайте йому час розкрити свою думку, пристосовуйте свій темп мислення до його мови, і Ви можете бути впевнені, що спілкуватися з Вами буде ще приємніше;

0–10 % – Ви відмінний співрозмовник. Ви вмієте слухати, Ваш стиль спілкування може стати прикладом для інших.

Додаток Д

Контрольна робота 1 на виявлення рівня сформованості лінгвістичного та соціокультурного компонентів ІКК

1. У чому полягають особливості процесу формування англійської національної мови і культури?
2. Визначте найбільш поширені шляхи й джерела поповнення лексичного складу англійської мови. Наведіть приклади.
3. Підкресліть у скоромовках довгі голосні однією рисою, короткі голосні – двома рисками.

<p><i>Yellow butter, purple jelly, red jam, black bread.</i> <i>Spread it thick say it quick!</i> <i>Yellow butter, purple jelly, red jam, black bread.</i> <i>Spread it thicker, say it quicker!</i> <i>Yellow butter, purple jelly, red jam, black bread.</i> <i>Don't eat with your mouth full!</i></p>	<p><i>The big black bug bit the big black bear, but the big black bear bit the big black bug back!</i></p> <p><i>Together, together, Together every day. Together, together We work and play. Pat's black cat is in Pat's black hat.</i></p>
---	---

4. Складіть речення. Вставте дієслова в *Present Simple or the Present Continuous*, positive or negative.

1. A.: *Have a chocolate.* B.: *No, thank you. I don't like chocolate.* (like chocolate)
2. A.: *Let's have lunch in the garden.* B.: *No, we can't. It is raining.* (rain)
3. A.: *What _____?* B.: *Pam? She is a doctor.* (do)
4. *Tony _____ at the moment. He's on holiday.* (work)
5. A.: *What _____?* B.: *A letter from my sister.* (read)
6. A.: *What time _____?* B.: *Me? About 7.00 a.m. usually* (get up)
7. A.: *Where's Dave?* B.: *He's in the kitchen. He _____.* (make coffee)
8. *John and I want to go to Greece for our holidays, so we _____.* (learn Greece)

5. Додайте лише одне речення для розвитку запропонованої ідеї.

Наприклад:

T.: Reading is an integral part of our life.

St. 1: Reading is an integral part of our life. It makes our life more interesting.

St. 2: Reading is an integral part of our life. It makes our life more interesting. By reading we develop our intelligence, widen our horizons and broaden our outlooks.

St. 3: Reading is an integral part of our life. It makes our life more interesting. By reading we develop our intelligence, widen our horizons and broaden our outlooks. Besides an educative effect, reading also has a tranquilizing effect on a personality.

St. 4: Reading is an integral part of our life. It makes our life more interesting. By reading we develop our intelligence, widen our horizons and broaden our outlooks. Besides an educative effect, reading also has a tranquilizing effect on a personality. It's true that reading helps us to calm down and have a rest. Etc.

Контрольна робота 2 на виявлення рівня сформованості ІКК

1. Прослухайте речення і перекладіть їх українською мовою, зверніть увагу на різницю у значенні слова **break**.
1. *During the break pupils were running and playing.*
2. *Break in the weather surprised everyone.*
3. *They broke for lunch.*
4. *I broke my leg skiing.*
5. *A scream broke the silence.*
6. *We didn't know we were breaking the law.*

7. *I hate **to break** my promise.*
8. *When the storm **breaks**, run for the house.*
9. *Mary **broke** into laughter.*
10. *The FBI **broke** his alibi.*
11. *She was once best friend to Mary, but **broke** with her last year.*
12. *Who's going **to break** the bad news to her?*
13. *Paying for the house will just about **break** me.*
14. *This winter **broke** the record for snowfall.*

2. Створіть діалоги за допомогою структурно-мовленнєвих схем.

1. *Hallo, ..., Gregory, Ann, why ... to the post office?
I have come to and you?
Well, I have come ... and ..., and Ann?
Ask her.
Ann, why have you come ... ?
I ... to ... and to Let's meet at ... after we have done everything.
OK. Otherwise I will be standing by*
2. *Hallo, Gregory, Ann, why have you come to the post office?
...?
Well, I have come to subscribe for some periodicals and to send a registered letter, and Ann?
... .
Ann, why have you come to the post office?
Let's
OK. Otherwise I will be standing by the Subscription Counter.*

3. *Напишіть твір-роздум на одну із запропонованих тем.
Людина як носій національної ментальності і мови.
Людина у просторі культури і мов.
Проблема «мова – культура» у світовій і вітчизняній науці.*

Додаток Е

Завдання на виявлення рівня сформованості дискурсивного та соціокультурного компонентів ІКК учнів

1. Прочитайте текст, вставте пропущені за змістом речення (А - F).

BODY LANGUAGE

“Actions speak louder than words,” we say in English. This is certainly true when judging someone's character. Sometimes, instead of words, we use actions or gestures to say something.
 1. _____ Americans, like other nationalities, have their own ‘body language’ which may not be so easy to learn.

Body language is a part of ‘kinesics’ - a study of facial expressions, eye contact, gestures and even the way you stand or sit. Psychologists, linguists and communication experts say that body language sends a ‘silent’ message to others. For example, direct eye contact is very important for Americans.
 2. _____ Of course, body language differs across the cultures. In many cultures, especially in the Far East, looking down or lowering the, eyes is a sign of respect. In these cultures, Americans might seem too bold or aggressive with their direct eye contact.

In some countries, like France, Holland and the United States, making a gesture with the palm of the hand facing up, bending the fingers back two or three times, means ‘Come here’. 3. _____ *In Italy and Tunisia, for example, the same gesture must be made with the hand facing down to say ‘Come here’.*

Gestures can cause serious misunderstandings. For example, Bulgarians are well-known for their ‘yes’ gesture. 4. _____ *To show ‘no’, Bulgarians make a movement with the head which looks like ‘yes’ to people not from Bulgaria.*

Some Polish gestures can be easily misunderstood in other cultures. In Poland, when you want to wish someone good luck, you hold your thumbs inside your hand, making a fist. 5. _____ *He might think you are making a fist and it looks like you, are an enemy,*

(adapted from The World of English)

- A** *That can be impolite or mean ‘Go away’, in other countries.*
- B** *The other person doesn't know you are holding your thumbs.*
- C** *However, gestures can be misunderstood in cross-cultural situations.*
- D** *That means that a part of learning a language is learning the gestures, too.*
- E** *They shake their head from side to side which means ‘no’ in most other countries.*
- F** *If a person does not look an American in the eye, he may not trust the person or feel uncomfortable during the conversation.*

2. Схарактеризуйте образ автора тексту, ментальні ознаки народу, мовою якого представлено текст.
 3. Визначте елементи культури, наявні в тексті, невербальні засоби вираження; яким способом проявляється лінгвістична традиція.

Додаток Ж

Форми та види дискусій

Методи	Вміння
1	2
Дебати	Зв'язно висловлювати думки, ставити доречні запитання, виступати перед однолітками, заохочувати інших учасників до обговорення, розуміти загальну мету та власну роль у здійсненні плану, взаємодіяти з іншими учасниками спільної діяльності, враховувати психологічні особливості інших членів групи, дотримуватись правил у межах групи, одержувати інформацію з історичного джерела, поєднувати інформацію, робити висновки, виявляти причини різних інтерпретацій, розуміти суть проблемної ситуації, висловлювати обґрунтовані гіпотези.
«Круглий стіл»	Зв'язно висловлювати думки, заохочувати інших учасників до обговорення, взаємодіяти з іншими учасниками спільної діяльності, враховувати психологічні особливості і можливості інших членів групи, визначити причини різних інтерпретацій подій у джерелах, аналізувати інформацію, розуміти сутність проблеми, виявляти причинно-наслідкові зв'язки.
Судове засідання	Зв'язно висловлювати думки, готувати повідомлення та виступати перед однолітками, одержувати інформацію з історичного джерела, поєднувати інформацію з різних джерел, визначати причини різних інтерпретацій подій у джерелах, аналізувати інформацію, розглядати предмет з різних точок зору, давати характеристику видатним історичним діячам.
Панельна дискусія	Аналізувати інформацію, висловлювати озґрунтовані гіпотези, оцінювати факти та події, формулювати висновки та робити узагальнення, розуміти сутність проблеми, зв'язно висловлювати думки, готувати доповіді та виступати перед однолітками, взаємодіяти з іншими учасниками спільної діяльності, поєднувати інформацію з різних джерел, робити висновки про достовірність та цінність джерела, визначати причини різних інтерпретацій подій.
Форум	Ставити доречні запитання, заохочувати інших учасників до обговорення, взаємодіяти з іншими учасниками спільної діяльності, враховувати психологічні особливості й можливості інших членів групи, аналізувати інформацію, розуміти суть проблемної ситуації, формулювати висновки та робити узагальнення.
Концентричні кола	Розуміти загальну мету та завдання в межах виконання цілі, одержувати інформацію з історичного джерела, робити висновки на основі отриманої інформації, аналізувати інформацію, розглядати предмет з різних точок зору, виявляти причинно-наслідкові зв'язки.

Додаток З

Приклад тексту до завдань експериментального навчання

Приклад тексту для аудіювання й питань до тексту

If you ask me if I am a follower of fashion, I'll say that to a certain extent yes, but I wouldn't say that I am a fashion victim. I like to wear fashionable clothes, but I don't buy clothes just because they're fashionable if they don't suit me or if they're not comfortable. I think people spend too much money on brand name clothing for the prestige of the label, but I buy brand names because that way you know what you're getting.

How important are clothes when you want to make a good impression on someone? Well, it depends on who you're trying to impress. Some people are impressed by brand names and most of us judge others on their appearance, at least initially. But if you want to make a good impression, clothes are only part of it, the way you behave is important too. But I can't deny that appearance is important in certain situations, for example in job interviews, or on formal occasions. You can't turn up looking a mess because it's considered disrespectful.

I don't think fashion models should be paid as much as they are, because it's ridiculous. After all it doesn't take much skill to be model. But if they're generating profit, they deserve their fare share.

Questions to the text:

1. *How important is it to be fashionable?*
2. *Are you a follower of fashion?*
3. *Do you think people spend too much money on brand-name clothes and shoes?*
4. *Why might someone employ an image consultant?*
5. *How important are clothes when you want to make a good impression on someone?*
6. *Rank the following items (clothes, hair, mood, intellect, being sociable) according to their importance in forming one's image?*

Додаток К

Конспекти уроків з елементами дискусії

План-конспект уроку-дискусії на тему: «Travelling abroad as a means of enhancing English communicative skills» (Англійська мова, 11 клас)

Тема: Travelling abroad as a means of enhancing English communicative skills

Мета:

практична: узагальнити вивчений лексичний матеріал та доповнити його новим, перевірити вміння учнів застосовувати вивчену лексику в усному та писемному мовленні та розрізняти на слух, закріплення раніше вивченого граматичного матеріалу під час розвитку іншомовної комунікативної компетентності;

розвивальна: розвивати комунікативні навички та мовленнєву поведінку учнів на основі обговорень, та інтелектуальний рівень учнів шляхом ознайомлення з новою інформацією; розвивати уміння висловлювати й аргументувати власну позицію, вступати в дискусію та підтримувати її зміст;

освітня: розширити систему знань учнів про культуру та історію країни виучуваної мови, поглибити лексичний запас учнів з теми «Travelling»;

виховна: формувати в учнів уміння працювати в колективі та правильно висловлювати власні думки під час групової дискусії; виховувати та поглиблювати культуру спілкування, прийнятої в сучасному цивілізованому суспільстві;

професійна: формувати мовні знання та мовленнєві компетентності, уміння висловлювати емоційне ставлення до предмета дискусії, підводити підсумки.

Обладнання: підручник «Англійська мова» для 11 класу (автор Л. І. Морська); ноутбук із записом; дошка або вайтборд. мультимедійний проектор; відеофільми; роздатковий матеріал; «символічний мікрофон»; авторська презентація Microsoft Power Point. інформаційні ресурси (онлайн ресурс Bamboozle)

Хід уроку

I. Вступна частина уроку

Етап 1. Організаційний момент.

Мета: організувати учнів, налаштувати їх на продуктивну роботу.

Прийом: привітання, повідомлення теми та мети уроку.

T

Pl.: Good afternoon, it is nice to see you too.

T

:

G

S

ò

Етап 2. Мовленнєва зарядка.

Мета: ввести учнів у іншомовну атмосферу.

Прийом: інтерактивна гра на основі раніше вивченого лексичного (лексика з теми Travelling) та граматичного матеріалу (Conditional II).

W: Now let's play a little bit. Using Conditional II we have to create the story about adventure. Number one tells the sentence and Number two takes the second part of the sentence as a basis. In the end we have to create the most unbelievable story together. I will start. If I had an opportunity to travel wherever I want, I would go the Mars. Who would like to continue?

P11.: If I had an opportunity to go to the Mars, I would...

P12.: ...

a

a

s

N

T. Great! We have created unbelievable story! I think that we can move on.

Мета: налаштування учнів до дискусії.

Прийом: за допомогою онлайн ресурсу Baamboozle та мультимедіа презентації відповіді на запитання за темою <https://www.baamboozle.com/game/>.

II. Основна частина уроку

Етап 1. Перевірка домашнього завдання.

Мета: перевірити правильність виконання завдання та оцінити його.

Прийом: перевірка написання статті-роздуму за поданим зразком та розробленим планом (впр. 3, с. 123)

T: Please submit me your articles. I will check them and announce your marks next time.

Етап 2. Активізація тематичної лексики.

Мета: відпрацювати вживання вже відомих лексичних одиниць та ознайомити учнів з новою лексикою, розвиток іншомовної комунікативної компетентності в читанні.

Прийом: читання тексту, заповнення пропусків новими лексичними одиницями, виконання комунікативної вправи до тексту (впр.4-5, с. 98-99).

T.: Please look at the table on the page 98. All these words are typical for airport. So write down them and let's discuss their meaning and give examples of usage.

Pl.:...

T: Okay now we know all the necessary words so let's read the text on the page 99. Find other new words here. Try to guess their meaning in context.

Pl.: ...

T.: Thank you. Now we have one more task with new words. Look at the exercise 5 on the page 99 and read the task. That's going to be interesting!

Pl: ...

Етап 3. Розвиток іншомовної комунікативної компетентності в писемному мовленні.

Мета: розвинути іншомовну комунікативну компетентність в писемному мовленні, користуючись активною лексикою до теми.

Прийом: виконання умовно-комунікативних лексико-граматичних вправ (впр.1, с. 105).

T.: And the next activity for today is one more exercises. You can find it on page 105. You have 5 minutes to revise the exercise and cope with it. After that, we will check it and discuss unknown and difficult words.

Pl.:...

T.: Let's check.

Pl.:

Етап 4. Розвиток іншомовної комунікативної компетентності в аудіюванні.

Мета: розвинути іншомовну комунікативну компетентність учнів в аудіювання, розширити кругозір та лексичний запас щодо заданої теми.

Прийом: прослуховування аудіозапису "Unit 3 Track 5" та виконання завдань до тексту (поставити події у хронологічному порядку відповідно до аудіо) (впр. 5, с. 118-119) (аудіо додаток до підручника є онлайн у відкритому доступі).

T.: Now, look at exercise 5 on page 118. You are going to listen to the typical dialogs in the airport. There are some unknown words so please look at the board and let's write them down. Who would like to read them without translation?

Pupil: ...

T: Thank you! Now I will explain you the meaning in English and you will guess. ...

T: Great job! Now we will listen to the audio and you have to put the dialogs into the correct order.

Audio.

T: Now let's check it. Who would like to start? ... Great! Who is going to be next? ...

Етап 5. Розвиток іншомовної компетентності в усному мовленні.

Мета: розвиток навичок ситуативного усного мовлення.

Прийом: дискусія та створення мовленнєвих ситуацій на основі аудіо запису "Unit 3 Track 5".

III. Заключна частина

Етап 1. Домашнє завдання.

Мета: закріпити навички і уміння вживання нових лексичних одиниць в письмовому мовленні, закріпити відпрацьований лексичний та граматичний матеріал, розвинути вміння працювати в команді.

Прийом: виконання вправи на використання мовних засобів (впр. 2, стр. 106); складання і розучування діалогів в парі (за прикладом у впр. 5, ст.118-119).

T: At home, you have to do exercise 2 on the page 106 and create your own dialog that you can have in the airport and perform it with your friend. Next time we will check the exercise and listen to your dialogs. Do you have any questions about your home task or new material?

Етап 2. Підсумки уроку.

Мета: підсумувати вивчений матеріал, оцінити роботу учнів на уроці, виставити оцінки.

Прийом: усна бесіда, оцінювання.

T: Today we have spoken about travelling abroad as a means of enhancing English communicative skills. Thank you for your work, it was great today. Your marks are ... Good bye and see you next time!

План-конспект уроку (англійська мова, 11 клас)

Тема: What are your Food Preferences?

Тип заняття: комбінований

Мета:

практична: поглибити словниковий потенціал сучнів з теми «Food Preferences»; відпрацювати нову лексику в монологічному та діалогічному мовленнях; обговорювати текст; описувати бренди ресторанів;

освітня: стимулювати інтерес учнів до вивчення іноземної мови та поглибити знання з теми «Їжа та харчування»;

розвивальна: розвивати навички вимови, аудіювання, читання та говоріння; критичне мислення студентів;

професійна: формувати мовні знання та мовленнєві компетентності (в говорінні, читанні, аудіюванні);

виховна: виховувати інтерес до іноземної мови, позитивне ставлення до іншомовної культури, здорову харчову поведінку.

Обладнання: підручник англійської мови для 11 класу Л. Калініної, І. Самойлюкевич, ноутбук з відеороликом, робочі зошити, інформаційні ресурси (освітні інформаційні

р
е
с

Хід уроку

У Вступна частина заняття

Етап 1. Організаційний момент

Прийом: привітання, повідомлення мети та теми заняття.

и

(
І

Мета: організувати та налаштувати учнів на продуктивну навчально-пізнавальну діяльність.

T: Good afternoon, students. How are you? Today we will speak about food preferences.

Етап 2. Мовленнєва зарядка

Прийом: евристична бесіда.

Мета: ввести учнів в іншомовну атмосферу та пригадати лексику з теми «Їжа».

T: Tell me please, what's the strangest food you have ever eaten? What's your favourite dish? What are the ingredients? How often do you eat this dish? Who cooks it for you? (*Students answer*)

II Основна частина уроку

Етап 1. Перевірка домашнього завдання

Мета: контроль навичок письма

Прийом: виконання вправ у підручнику (Writing p. 44).

T: Hand over your copybooks and I'll check your homeworks for the next lesson.

Етап 2. Введення та активізація нових лексичних одиниць

Мета: розвивати мовленнєву компетентність, вміння дискутувати за темою прочитаного тексту.

Прийом: читання діалогів в ролях, розпізнавання та розуміння нових лексичних одиниць у ньому (впр. 2, с. 45).

T: Now we will read the conversations of your peers. After that we will discuss their food preferences and compare to yours.

Етап 3. Розвиток навичок роботи з текстом

Мета: розвивати вміння учнів використовувати та знаходити в тексті потрібну інформацію (scanning), збагачувати словниковий запас учнів.

Прийом: заповнення пропусків таблиці. (впр. 2b, ст. 45).

T: Let's scan the text and fill in the preference chart.

Етап 4. Розвиток інішомовної компетентності в аудіюванні

Мета: удосконалити навички аудіювання учнів.

Прийом: перегляд відео «Countries & Nationalities - McDonald's International Menus» та виконання відкритих та закритих завдань до нього.

<https://en.islcollective.com/video-lessons/countries-nationalities-mcdonalds-international-menus>

Етап 5. Розвиток навичок монологічного мовлення.

Мета: тренувати навички монологічного мовлення при описі зображень та застосовувати нові лексичні одиниці в мовленні.

Прийом: опис логотипів відомих ресторанів та надання короткої інформації про них (ст. 49).

T: Look at the logos. Which of them have you already seen? Which words and word combinations can be used to describe these logos of popular restaurants? Which one is your favorite?

III. Заключна частина уроку

Етап 1. Домашнє завдання

Мета: закріпити набуті мовні знання та мовленнєві навички студентів щодо вживання нових лексичних одиниць в мовленні.

Метод: дискусія.

T: Your homework is to create a project about the emergence of one of the global chains of fast food restaurants, as well as to indicate why their food is classified as junk food.

Етап 2. Підсумки уроку

Мета: узагальнити вивчений матеріал; оцінити роботу студентів на занятті, стимулювати до висловлення вражень.

Метод: дискусія.

T: Let's discuss your groups and chains of restaurants that you choose. Who will be in which group? ... Your marks are...

План-конспект уроку (англійська мова, 11 клас)

Тема: Communication Technologies

Тип уроку: комбінований

Мета:

практична: оволодіння англійською мовою та розширення лінгвістичних знань учнів з теми «Communication Technologies»

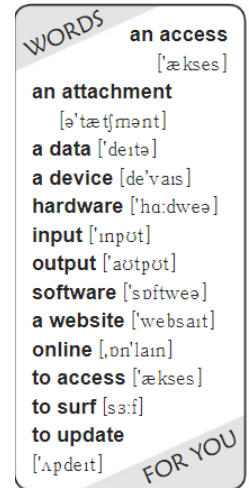
освітня: навчити учнів аналізувати вивчений матеріал; продовжувати формувати навички діалогічного та монологічного мовлення, читання, аудіювання та письма.

розвивальна: розвиток критичного мислення учнів

професійна: формувати мовні знання та мовленнєві компетентності (в говорінні, читанні, аудіюванні);

виховна: виховувати повагу один до одного за рахунок роботи в парах або групах; прищеплювати культуру користування комп'ютерними технологіями

Обладнання: мультимедійна презентація, відеоматеріал для аудіювання, підручник (О. Карп'юк), робочий зошит, словник, роздатковий матеріал (анкети для проведення опитування).



Хід уроку

I. Організаційний момент

1. Привітання.
2. Створення робочої атмосфери та перевірка наявності учнів.

II. Мотивація навчальної діяльності

1. Повідомлення теми та мети уроку

T: At the lesson today we're going to speak about communication technologies and their role in our everyday life. You'll do a lot of interesting exercises and we'll discuss the pros and cons of computers.

III. Формування вмінь та навичок.

1. Pay attention to the words on page 115. Read them carefully and write them in your dictionary.

2. Read the following description and write "yes" what you can do with an old phone and with a new smartphone.

I bought a new smartphone. I can connect to the internet with it and download tons of apps. Of course, I can make phone calls, but I can also play games, take pictures, and watch videos with it. With my old phone I couldn't do that, but I could do calculations and set alarms, and call people, which I can also do with my new phone. I could also take pictures with it, but in a really low quality.

I love it because it has a lot of memory and I can download tons of songs and listen to music all day!

Function	Old phone	New smartphone
Connect to the internet		
Download apps		
Make phone calls		
Play games		
Take pictures		
Watch videos		

Do calculations		
Set alarms		
Listen to music		

3. Read the text. Tell us about the advantages and disadvantages of the computer age. Choose three new words for you from the text and make sentences with them.

Advantages and Disadvantages of New Computer Age

Evidently that answering machines, voice mail, pagers, computers, Internet services, cellular phones, and compact disks are just some of the new technologies that have been developed within the past few decades. These inventions changed our lives completely. As technology being changed very rapidly it effects everybody in some way. So the new computer age has many advantages. Though along with its advantages, come disadvantages. I'd like to state that computers have various effects on society, both positive and negative.

The technological revolution effects many people. Computers become more dominated in businesses, schooling and even in personal life. Many families have invested in personal computers to help to do tasks such as keeping the budget balanced, to write papers and for entertaining purposes. Many computer literacy is an important aspect for the upcoming generation. Computer literacy will become just as important for people to understand as reading, writing and arithmetic. The world is becoming a wireless, digital, computer oriented society. Computers are everywhere and everyone must be educated and aware of the power they posses.

There are some people who think computers are overpowering and are afraid of using them. So, unfortunately there is a negative side of this glamorous revolution.

The temptation is great for many who are computer geniuses. Computer embezzlement can be very profitable with literally hundreds of thousand of dollars right at their fingertips. Many computer embezzlers are not caught, if they are, it is usually only by chance.

Many people are worried by the amount of violence in computer programs, especially in the Internet. There is much negative information in computer games too.

I strongly believe that the future holds great potential for the quickly developing computer revolution. This change will greatly effect the whole world and the way the people will live.

4. Watch a video about technology addiction. Are the sentences true or false?

1. Alejandra is fourteen.

True False

2. She checks her phone in the morning.

True False

3. She gets depressed checking her phone.

True False

4. When she hears a buzz it makes her feel like she has friends.

True False

5. Alejandra's mother has rules about Alejandra using her phone.

True False

6. Alejandra thinks she has checking her phone under control.

True False

5. Work in pairs. Take turns asking and answering the questions.

- Do you have a computer?
- Are you a computer wizard?
- How much time do you spend at your computer?
- Do you have access to the Internet?
- How often do you surf? When do you usually surf?

6. Complete the sentences with the suitable phrasal verbs from the box.

log on	back up	scroll up	click on
plug in	log out	hack into	scroll down

1. If you don't want to lose your project you should _____ the files.
2. After you decide which products to buy, _____ the 'pay now' button.
3. The information is at the top of the page. You need to _____.
4. Don't forget to _____ of the facebook account when you're using a public computer.
5. The information is at the bottom of the page. You need to _____.
6. My battery is dead. Where can I _____ my laptop.
7. I've forgotten my password so I can't _____ to my account.
8. Someone tried to _____ the computer system of the bank and steal the money.

7. In pairs, find and circle computer terms. Choose 3 words and compose sentences with them.

L	E	G	D	E	S	K	T	O	P
A	X	W	M	Q	W	L	S	C	A
P	K	E	Y	B	O	A	R	D	L
T	G	B	F	O	L	D	E	R	M
O	H	S	M	F	I	L	E	N	T
P	S	I	C	N	Z	G	D	W	O
N	O	T	E	B	O	O	K	S	P
R	Y	E	H	M	O	U	S	E	Q

8. Group work. Try to answer all the questions honestly. What have you found out about your classmates?

	Student 1 Name:	Student 2 Name:	Student 3 Name:	Student 4 Name:	Student 5 Name:
Do you often use a computer while you are doing your homework?					
Are you a member of any social networking sites? (Facebook, VK, etc.)					
Do you often play online games more than 2 hours at a time?					
Do you buy anything on the Internet? What?					

Give the conclusion about the students of your group:

We found out that...

- ...students of our group often use a computer while they do their homework.

- ...students are the members of social networking sites.
- ...students often play online games more than 2 hours at a time.
- ...students buy online: clothes, ...

III. Висновки

Today in class we achieved the goal we set at the beginning. I hope you have mastered the material well and will be able to use it in the future.

IV. Домашнє завдання

Ex. 3, 5, 7, page 119

V. Оцінювання роботи учнів.